

SCHEDIASMA CRITICO-IVRIDICVM
QVO

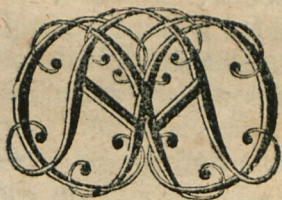
C. TREBATIVS

TESTA ICTVS AB IN-
IVRIIS TAM VETERVM QVAM
RECENTIORVM AVCTORVM
LIBERATVR

AVCTORE

NICOLAO HIERONYMO
GVNDLINGIO I.V.D.

SACRI TRIBVNALIS QVOD EST IN DVCATV
MAGDEBVRGICO CONSILIARIO REGIO
ELOQVENTIAE AC ANTIQVITATVM
PROFESSORE ORDINARIO

HALAE MAGDEBVRGICAE
EXCVDEBAT CHR. HENCKELIVS ACAD. TYP.
clolccc.

SEPTIMIA... (mirrored bleed-through)

670

C. TREBATVS

TESTA ICITVS AB IN-

IVRIS TAM VETERVM QVAM

RECENTIORVM AUCTORVM

LIBRVS

NIGOLAO HIERONYMO

GVNDLINGIO F.V.D.

ACRI TRIBVNALIS QVOD EST IN DVATA

IN GIBBERV REGIO CONSULTARIO REGIO

PROVINCIAE ALTA TOWNSHIP

Faint text at the bottom of the page, likely bleed-through from the reverse side.

31
PRAEFATIO.

Non dubito fore permultos, quibus hæc de Trebatio dissertatio displiceat, utpote ab Bartoli, Baldique deliciis sterilis admodum, atque vacua. Inualuit enim, nescio quod, insanabile cacoëthes, quo præclara etiam ingenia infecta ad veterem denuo barbariem prolabantur, quæ Duareni, Balduini, Connani, Cuiacii, aliorumque præstantissimorum Iureconsultorum luminibus quadantenus a finibus iurisprudentiæ est depulsa. Adeo sunt res humanæ, ut adultæ senescant, senioque confectæ intereant. Quæ eo scribo, ut intelligant isti homines, quantum ab elegantia absint, eoque, quod sapientissimi viri tenuerunt, proposito declinent, atque aberrent. Error enim est, & præsumta quædam opinio, in istis lacunis inueniri litterarum, rerumque præstantium aliquam copiam. Conclufiunculæ, fateor, contortulæ, atque minutulæ adsunt, sed quæ e veterum disciplina non
tam

tameducuntur, quam in illam inferuntur. Quod si iuris ciuilib, quod appellamus, corpus proiiciendum plane, aut tenebris sepeliendum putarent barbari, paullo tolerabiliores viderentur: sed cum illud extollant, multisque verborum præconiis celebrent, lepidi profecto sunt, atque faceti, qui, quod laudant, vix euoluunt; quodque euoluunt, non intelligunt; atque ex eo, quod neque percipiunt, neque sollerti cogitatione comprehendunt, fallaces consequentias nectunt. Quod an ita sese habeat, verumque sit, ii cognoscent, qui Commentarios iuris scrutantur, perleguntque. Nam si Antonii Fabri Rationalia tollas; si Mornacium excipias; si Giphanium, atque Wissenbachium; si Alciatum, Pancirollum, & Gallos, Hispanosque nonnullos parumper seponas, quis est, quæso, qui legum litteram, sensumque sectetur? qui non ex glossa, eiusque auctoribus, atque defensoribus sibi laudem, nomenque conficiat? Itaque laudandi inprimis sunt clarissimi, atque sapientissimi in Belgio viri, Gerardus Noodius, & Cornelius Bynckerthœckius, qui materiam ab aliis occupatam merito refugientes nouam quæsiuerunt, & latiores laudi suæ in explicandis antiquorum Iureconsultorum decretis responsisque terminos, finelque produxerunt. Quorum ratio, si recte perciperetur, non haberemus, credo, iurisprudentiam

31
am adeo mancam, mutilam, atque confusam. Quæ enim confusio est, permiscere dissimilia iura, res Saxonum, Allemannorumque velut abiectas, & quodam aceruo cumulas infarcire legibus Romanis; hæc illis, ac illas rursus maximorum Pontificum canonibus? Et hoc tamen praxin dicunt: rectius farraginem, quæ ex pluribus satis pabuli causa datur iumentis. Si quid recte scio, Romani certe iuris artem exquisitam, ac satis distinctam professi sunt; tametsi surrexerint sectæ, nonnullæque in iis familiæ, quæ in quibusdam capitibus, atque causis ob Philosophiæ, quam sunt sectatæ, diuersa placita, opinionum dissonantiam excitauerint. Quæ vna cum illa iuris arte omnino obseruandæ sunt, atque memoriæ imprimendæ, ne quis litem prægrandem cogitatione depingat, quæ futilis, itemque leuicula sæpe λογωμαχία est. Vnde aliorum clamoribus nequaquam mouemur: quasi otiosam, ac commentitiam, itemque obsoletam sapientiam sectaremur, quæ ab hodiernis rationibus aliena sit, neque in mores irrepserit. Quomodo enim ea, quæ ad disciplinam iuris rite comprehendendam pertinent, otiosa possunt vocari? quæ obsoleta, quæ frequentibus itineribus præstantes, atque egregii viri, vtpote Antonius Augustinus, Hottomannus, Cuiacius iniuerunt? qua ratione commentitia, quæ statum rei

Romanæ, ex qua legum, quas colimus, abundantia profluxit, illustrent? Post hanc diligentiam, non repugno, aliquid amplius circa Germanorum simplices mores declarandos suscipiatur, ne Schilterus, quantumvis acutissimus Ictus, solus sit, qui ad illam gloriam contenderit, eamque veluti desertam prudenter occupauerit. Ita vero ordinatius, puto, incessuri essemus, magisque distincte, atque distribute; quamuis illi, qui tamquam canes ex Nilo bibunt, festinantesque cæcos parere catulos malunt, methodum, quam præscribimus, vix vnquam sint probaturi. Sed horum tamen auctoritate neque nos stabimus, neque Testa; neque nos cademus, neque Trebatius; quem ob plures causas, quas in dissertatione produximus, defendendum suscepimus. Quod si tu, Lector, audacius a me factum existimas, confidentiæ, quam mihi concedis, adsigna: si recte, a-

mori, quo bonas artes complecti soleo, attribue; atque Vale.

§. I.

Pertinet non tantum ad Zenonis, sed & Epicuri (a) adscelas Caius (b) Trebatius Testa (c) Ictus, nullis, quod sciam, maioribus illustris, Eques tamen Romanus, ac Ciceroni per familiaris. Existimavit *Vdabricus*

Zafius, (d) eum insigni inter optimates dignitate eluxisse, & Pompeianas partes secutum Cæsari fuisse contrarium: quod merito a *Bernardino Rutilio* de Vitis Iure consultorum (e) confuratum est, atque reiectum. Obtinuit is potius Cæsaris fauorem, atque gratiam singularem cum merito suo, tum commendatione Tullii (f) admodum insigni.

(a) Trebatium Epicureum fuisse ex Ciceronis epist. XII. Lib. VII. elucet. *Indicuit*, inquit, *mibi Pansa meus Epicureum te esse factum*. Inde *Gassendus* de Vita & moribus Epicuri *Oper. Tom. V. p. 128.* eum in Epicuri sectatoribus numerat: quod *Menagius* velut singulare quiddam in suis *Amœnitatibus* iuris annotavit: quamvis neque nouum sit, neque singulare. *Menagius* enim post *Gassendus*.

A

sendum vixit. Sed indicat tamen vocula *factum*, in alia olim schola Trebatium vixisse; quin suppetunt exempla, vnde Stoicum fuisse licet colligas.

- (b) Auli prænomen ei tribuisse quosdam *Levinus Torrentius* auctor est in Not. ad Horatii Satyram I. Lib. II. Hi vero a veteri Flacci interprete errorem videntur traxisse.
- (c) Etsi *Torrentius* Testæ cognomen Trebatio adsignat, subdubitanter tamen *Rufionis* etiam adiicit. At Rufio, de quo apud Ciceronem Epist. XX. Lib. VII. vel filius eius fuit, vel gentilis. Posterior in lapide se inuenisse *Manutius* putavit; cuius inscriptionem *Gruterus* in æterno opere recensuit: Tullius autem ep. XXI. disertè nostrum Testam vocat.
- (d) Comment. ad tit. ff. *de Origine iuris*. Si *Zasius* Ciceronis epistolas tantum volitante oculo perlustrasset; tam absona, ac inficeta numquam scripsisset.
- (e) p. m. 269. edit. Rom.
- (f) Lege in primis ep. V. Lib. VII.

§. II.

Cum enim tunc Gallias Cæsar cum imperio tene-
ret, Trebatius litteras a Cicerone sibi datas ad illum de-
tulit; vt aliquo ornamento, commodoque donatus do-
mum aliquando opimior rediret. Ipse Tullius eiusdem
iam rebus meliorem afferre conditionem studuit (g);
cum se Pompeio Magno annonæ per omne imperium
præfecto legari passus esset. Sed deerat temporis oppor-
tunitas ad ea perficienda; videndumque erat, si qui
motus materiam crescendi, occasionemque maioris for-
tunæ

tunæ indispicendæ egenti (h) Trebatio aperirent. Factum igitur est, ut id, quod expectauerat a Cicerone, inueniret in Cæsare: cui festiuitas ingenii, & iuris, quæ pollebat, scientia (i) arrisit. Hic ei primum Tribunatus commoda, hoc est, largissimum stipendium demto militiae labore adsignauit (k); sed quod tamen Trebatius præpropere quadam festinatione contempsit (l). Unde molli eum brachio reprehendit Tullius; si quidem istud molle dicendum est, quod stulticiæ labem, atque maculam impingit: vocat enim is Trebatium periculo Cornelii præceptoris stultum (m).

(g) Ita enim ille in all. gata epist. V. C. *Trebatium cogitaræ quocumque exirem, mecum ducere, ut eum meis omnibus studiis, beneficiis quam ornatissimum domum reducerem.*

(h) Pertinet huc locus Tullii ep. X. Lib. VII. *Legittas litteras, ex quibus intellexi te Cæsari nostro valde lectum videri. Cæsarem vero sæpius consuluisse Trebatium XI. epist. ostendit: Consuli quidem te a Cæsare scribis; sed ego tibi ab illo consuli mallem.*

(i) Habuit quidem paternas possessiones Veliciæ, ut est in epist. XX. quas ne venderet admodum suasisit Tullius. Ceterum multa ad equestrem dignitatem sustinendam deficiebant. Quamobrem parsimoniciæ studuit, & in palimpsesto, hoc est in membrana, seu charta deleticia scripsit, (epist. XVIII.) ut sumtibus parceret. Cum igitur Balbus Ciceroni retulisset, Trebatium diuitem fieri, dubitauit, utrum bene nummatum futurum dixerit more Romano, an more Stoicorum, qui omnes esse diuites adfirmant, qui cælo, & terra frui possunt. (epist.

XVI.) Ex quo temere concludit *Christ. Otto a Beckelen* de diuersis familiis ICTorum p. 17: Trebatium Stoicæ sectæ fuisse addictum. Nec enim ex mente Trebatii, sed Balbi, qui disciplinam Zenonis fecutus est, Cicero loquitur. Itaque nī alia inuenirentur argumenta, quæ eum Stoicorum classi accensendum suaderent, perpetuo utique Epicureus foret dicendus. Est tamen verisimile ICTum maluisse a Cæsare consuli, quam inaurari. (epist. XIII.) Sed hoc dissuasit ei ad rem attentus amicus, qui ut facultates suas auget, & commodis suis inuigilaret, etiam atque etiam eum monuit. (epist. XI.)

(k) Epist. VIII.

(l) Haud scio, cur contemserit eiusmodi emolumentum noster. Num probro sibi duxit, ut frueretur stipendio, & bellicos tamen labores subterfugeret? At Tullius ad vim faciendam Trebatium, ait, adhiberi solere (epist. XIII). Puto igitur hunc primum vrbis desiderio ductum de reditu cogitasse; nec Treuiros, nec Britannos, nec Gallos laceffere voluisse. Ut sic existimem existola XVII. facit. Nam *primorum mensum*, inquit Marcus, *litteris tuis vehementer commouebar, quod mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in vrbis, urbanitatique desiderio interdum piger, interdum timidus in labore militari, sepe autem etiam quod a te alienissimus, & subimpudens videbare.* Non ita autem multo post militiam firmo animo tulit, ut decet virum fortem, & constantem. (epist. XVIII). Vnde intelligi potest, quare eum nonnulli virum militarem, nonnulli ICTum appella-uerint.

(m) Epist. cit. VII. Ex eo inepte quidam inferunt; Tre-
ba-

batium in iuris cognitione proxime abfuisse a stultitia. Vbi enim aliquid de iuris scientia inspergitur? Fallor, an hoc potius dicere vult Cicero, homines imperitos culpam in Cornelium præceptorem reiecturos esse, vtpote qui Trebatio vna cum iuris doctrina etiam prudentiæ præcepta instillare debuisset. Potest enim aliquis insigni iuris pollere cognitione; & in aliis tamen vitæ humanæ actibus iudicii nullitate laborare. Deinde ambiguum adhuc est, vtrum noster tam ineptæ absone se gesserit. Forte ad patrios redire lares voluit. Est ne hoc tantum crimen? aut consilium adeo insulsum? Homines in foro, ac scholæ puluere educati ad militares labores non semper satis idonei inveniuntur. Ciceroni vero vitio dari nequaquam potest, quod eum parumper arguerit, quem alias de meliori nota commendauit. Nec enim amicus facile amicum irritat, homo ad iocos procliuis hominem a salibus non abhorrentem.

§. III.

At enim vero mutauit breui ICTus mentem, & militem egit; & in prouincia cum Cæsare æstum, frigusque constanter tulit: donec in intimam familiaritatem Imperatoris, quem grauissimæ occupationes distinebant, admitteretur. Nam etsi in Britanniam (n) non erat cum Duce suo profectus: tamen is in Gallia hostibus vndique circumfusis excubias agebat. Credibile est, eum maris timuisse fluctus, ac navigationem, sine qua Britanni non poterant debellari. Samarobriæ (o) amœnitas viuēbatur. Neque enim omnes terrestri mili-

tiæ apti natalem peritiam tenent. Id paucis datum est. Multi, qui vitam suam in arido contemnunt, eandem lignæ vix credunt fabricæ, vtpote quæ gnarum custodem, quæ ventos secundos, quæ portum opportunum, quæ omnem denique exigere videtur fortunam. Ergo in Gallia mansit Trebatius, quam inuito Senatu per decennium retinuit Cæsar. Cum hoc in Italiam remigravit; eiusque perpetuo partibus contra Pompeium affixus duravit. Tullius contra deesse Pompeii saluti veritus, cum ille aliquando non defuerit suæ; vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, vt in fabulis Amphiareus prudens, & sciens ad pestem ante oculos positam est profectus. (p) Hoc Dolabella gener sapius dissuasit: (q) hoc Cælius periculosum (r) censuit: ab hac re Trebatius (s) illum sapius dehortatus est. Sed erui istud non potuit Ciceroni, qui stoica quadam constantia perire potius cum Pompeio statuebat, quam vincere cum Cæsare, qui statum reipublicæ timebatur subvertere. Id eum male inprimis habuit, (t) laborasse Cæsarem, vt secum omnia belli commoda communia haberet; sed laborasse non per se, non per Dolabellam, non per Cælium; sed per Trebatium, quamquam amicum. Vrebat hoc virum ambiciosissimum a Cæsare nihil litterarum ad se fuisse perscriptum; cum tamen ille ad Pisonem focerum, ad Seruium sui studiosum scripserit. Itaque nihil aliud respondit, quam se neque officio, neque dignitati suæ defuturum. Id ipse Tullius Attico suo significauit; vt est in litteris ad eum datis; vnde plura de Trebatio licet depromas. Manibus enim hic pedibusque obnixe omnia faciebat, vt Ciceronem cum Cæsare in gratiam reduceret; qui sicuti
fin-

singulari sollertia res suas agebat; ita fortunam cumprimis in manibus habere videbatur. (u)

- (n) Eam ob causam timiditatis Trebatium per iocum Tullius arguit epist. X. Lib. XII.
- (o) In Picardia Samara fluuius est; nunc *Somme*. Huic adiacet caput Ambianorum Samarobriua, nunc *Amiens*.
- (p) Lib. VI. ep. VI. sect. 10.
- (q) Vid. ep. IX. Lib. IX.
- (r) Lib. VIII. epist. XVI.
- (s) Pertinet eo epist. XVII. Lib. IX. ad Atticum. *Trebatium*, inquit, *V. Kal. quo die has litteras dedi, expectabam. Ex eius nuntio Martique litteris meditabar, quo modo cum illo loquar.* Per *ILLUM* intelligitur Cæsar, quo nihil umquam difficilius cogitauit Cicero. Vid. ep. VIII. ad Att. Lib. IX. Interea magna sua interessè putabat Cæsar coniungi secum virum maximæ auctoritatis. Igitur istius iussu, Seruius Sulpicius congressum postulauit, idque per Trebatium (epist. I. Fam. Lib. IV). Ipse Trebatius vero per litteras non solum cum amico egit; verum etiam valitudine licet adfectus ad eum, ut causæ suæ inferuaret, iuit.
- (t) Tota epist. XVII. Lib. VII. ad Atticum legi meretur.
- (u) Retulit iam *Bæclerus* in notis ad Velleii Paterculi lib. II. cap. LVI. illam Ciceronis intemperantiam inter insignes errores politicos; qua Pompeii virtutes immodice extollens; de Cæsare sepe acerbius paullo sensit, scripsitque. Honesti animi est tueri Rempubicam, ac defendere libertatem, si possis. Temporum difficultas laxare inter-

terdum finis iubet; aut saltem obliquare. Hæc imprudentia eum morti tradidit, posteaquam Antonii memoriæ per Philippicas æternas inuississet notas.

§. IV.

Occupata deinde per Cæsaris tyrannidem publica, receptoque Cicerone in gratiam, parum aberat, quin Trebatius principis fauore, atque gratia excideret. Nam cum is Cæsarem pro æde Veneris sedentem admonuisset, vt adeunti cum pluribus honorificentissimisque decretis senatui adfurgeret; adeo istud ægre tulit, vt minus familiari vultu Trebatium respexerit; verum obseruauit Suetonius (x) præcipuam, & inexpiablem inuidiam hinc contra Iulium fuisse enatam.

(x) In vita Cæs. cap. LXXVIII. Noua etenim imperia moderatione potius quam superbia continentur. Debuisse Cæsarem cum libertatem rapuisset, aliquam tantum Senatoribus umbram relinquere, neque voce se impotentem probare neque factis. Augustus modestiæ commodissimo freno pugnantes, iamque admissos cohibuit.

§. V.

Non ita multo post quam variis vulneribus confossus cecidit Cæsar, Antonio rempublicam turbante, Cicerone libertatem desperante, Trebatius iuri dicendo operam dedit, temporibusque Octauiani eam nominis gloriam consecutus est, vt eiusdem auctoritate, atque suasu codicillorum (y) vsus antea insolitus in rempublicam, in forum, ac ipsam denique romanam ciuitatem fue-

31

fuert inductus. Subit igitur mirari, quod factum sit, vt Trebatius a pluribus scriptoribus male habitus pendatur vili; & velut ineptus reiiciatur, ac contemnatur ICTus? Fateor meipsum aliquando praesumpta eiusmodi opinione abreptum, ita sensisse: eoque inaudito condemnato aliorum auctoritati atque suffragiis subscripsisse. At cum in originem rei accuratius inquisivissem, deprehendi tandem, solum *Heinsium* in illo de Satyra Horatiana libello tanti strepitus, tantique tumultus auctorem fuisse, atque causam. Aegydius Menagius, vir clarissimus, in iuris civilis Amoenitatibus id olfecisse videtur primus, quamquam nec defenderit Testam, sed tantum posse defendi (z) statuerit.

(y) Refertur hoc a Iustiniano in Institutionibus principio de Codicillis; isque tam maxima auctoritate inter ceteros viros sapientes praeluxisse dicitur; quos in consilium adhibuit Augustus, vbi codicillis suum constare robur voluit. Istud autem illepidum plane est; codicillos Romanam potius Iurisprudentiam correpsisse; proque eorum usu nullas Trebatio gratias deberi. Frustra enim contra rem testamentariam differitur, quam semel probarunt Romani; suaeque Reipublicae statui accommodam iudicarunt. Sat est nobis, Testam ab Augusto tanti esse habitum, qui huic imprimis negotio expediendo admoueretur.

(z) Verba eiusdem recito p. 80 *Longe ab ea opinione aberrat Heinsius, qui in dissertatione de Satyra Horatiana scripsit, Trebatii sententiam in Pandectis plerumque reiici. Id vir doctus adductis locis aliquot ex Pandectarum libris confirmare conabatur: quibus & nos alia nonnulla addere possemus.*

B

Sed

Sed tamen longe plura sunt, in quibus Trebatii sententiam sequuntur ceteri iuris interpretes: & omnino falsa est Heinsiana obseruatio,

§. VI.

Nos vero eum tuebimur quoad licet. Nec enim fas est, vt ille imperitorum iudiciis expositus defensionem non habeat; qui tot hominibus patrocinium suum addixit: nunc autem potenter, atque efficaciter se tueri amplius non potest (a).

- (a) Scribunt sapientiæ Magistri pro Epicuro, aliisque, quibus aliquid maculæ sine causa adhæsit, apologias: Pro Trebatio, vtprehendatur calamus, nihil itidem impedit. Quid enim fecit? quidue commeruit? Cœcus hic cœcum sectatus est: imperitus imperitum; Et publice tamen interest, vt veritates, quæ minimi a nonnullis fiunt, retegantur, ac in omnium oculis constituentur.

§. VII.

Primaria accusatorum ratio est. Ciceronem Trebatium ironice valde *Iureconsultum* appellasse; *in re militari multo cautiorem, quam in aduocationibus* (b): eidem modo *inscitiam*; modo *ignauiam*; modo *superbiam*, ac animi quamdam *elationem* obieciisse: rursus *etate senem, simplicitate puerum* (c) vocasse: rursus titulo *Iureconsulti Britannici* (d) insigniuisse: & quæ sunt eius furfuris plura; quæ confutatione proluxa vix indigent.

(b) Lib. VII. Ep. X.

(c) Lib. VII. Ep. XVI. *In equo Troiano esse seu in exire*

*tremo, sero sapiunt. Tu tamen mi Vetule non sero.
Primas illas rabiosulas sat fatuus dedisti, &c.*

(d) Lib. VII. epist. XI. add. Lib. II. ad Q. Fr. ep. XIV. ad
Fam. epist. XIII. & XVIII.

§. VIII.

Quid enim magis potest esse ridiculum, quam iocos, & sales, quibus usus est in amicum Tullius, conuertere in verum, atque serium? Pueris sane notum est, nihil his, quas ipsi allegauimus, epistolis festiuus esse; nihil familiarius; nihil itidem iocosius (e). Quod si illæ quas exarauit Trebatius, legi possent, quid non de Cicerone fingerent, garrissentque imperiti; qui tantummodo clamant, & anserum instar nocere non possunt?

(e) Notes ex Epist. XI. lib. VII. ista verba: *Mira persona induci potest Britannici Icti. Nec ego non rideo, quamuis tu rideas: sed de re seuerissima tecum vt soleo iocor. Adde epist. XIII. Vt ad rem redeam, te istic, inuitum non esse, vehementer gaudeo: & vt illud erat molestum, sic hoc est iucundum. Tantum metuo ne artificium tuum tibi parum proficit. Nam vt audio, istic*

Non ex iure manu confertum, sed magis ferro rem repetunt.

Et tu soles ad vim faciendam adhiberi? neque est, quod illam exceptionem in interdicto pertimescam, quod tu prior vi armatis hominibus non veneris. Scio enim te non esse procacem in laceffendo. - Sed alias iocabimur.

§. IX.

Vsq̄ue eo facile animaduertere licet, hos viros familiariter admodum cauillatos fuisse, ac iocatos, ipsūque Trebatium prouocasse (f) sapius Ciceronem, vt rebus seriis delicias iungeret, atque facetias. Ex his vero nunc eiusdem inimici inferunt peruerse, Tullium ex animi sententia spreuisse Testam suum, eumque indignis modis tractasse.

(f) Indicat id ipse Tullius epist. XIV. lib. VII. *Sed hec iocati sumus, & tuo more, & nonnihil etiam nostro.* Idem Epistola X. *Quod si in Britanniam profectus esses, profecto nemo in illa tanta insula peritior te fuisset: Verum tamen, rideamus licet, sum enim a te inuitatus &c.* Igitur hoc loco præteriri non debet, tres olim libros de iocis Ciceronis, in quibus nimis quibusdam visus est, Tullium Tironem, eiusdem libertum conscripsisse; vnde Macrobius lib. II. Saturnal. cap. I. *Cicero autem, inquit, quantum in ea re (de iocis loquitur) valuerit, quis ignorat, qui vel liberti eius libros, quos, is de iocis Patroni composuit, quos quidam ipsius putant esse, legere curauit?* Eiusmodi falsæ dictæ plena manu collegit Franciscus Vauassor de ludicra dictione p. m. 67. seq. qui demum his verbis concludit: *Nec vero hunc eum, em Ciceronem quidquam supra tot paginis locutum videmus in iocando, vel nimis prisce, quasi cum matre Euandri fabularetur; vel nimis populariter, rusticeque, perinde ac si cum Arpinate aliquo municipe suo, aut cum Tusculano villico, Formianoue, ludorum otiosis diebus, garriret.* Nota est etiam Iani Passeratii de ridiculis Ciceronis præfatio; quæ Lutetiæ a. 1595. ex officio

cina Roberti Srephani prodiit. Ridicula vero Adrianus Turnebus peculiari commentario explanauit.

§. X.

At veniant modo, explicentque volumen VII. ac in eo epistolam V. vbi Trebatius singulari in iure ciuili memoria (g), summaque scientia familiam dicitur ducere (h). Ibi serio, & ad Cæsarem scripsit Cicero. Cur illam reticent, & occultant? quid est, quod illos impediât? nescio, nisi hoc videam, eos male ratiocinari, & leuibus coniecturis totam causam superstruere; ac rerum grauisima argumenta non sine fraudis suspitione silentio obtegere. Quorsum referre lubet eiusdem Tullii propositam erga Trebatium animi significationem, qua Topica ei sua multa verborum vbertate, ac elegantia inscripsit, eoque tempore dedicauit, quo ab exilio ad urbem accedere cogitauit. In his vero cumulate satis explicauit; quam locorum, vt vocant, in ipsa iurisprudencia vtilitas sit; quique ex Aristotelici denique libelli, quem verecunde Trebatius in Tullii Bibliotheca inspexerat, lectione in seueriores litteras fructus redundent. Dicit vix potest, quanta humanitate, ac sermonis vrbantate eum docuerit: vt grati animi testimonium inde sumeret. Neque enim, vt volunt homines quidam admodum inficeti, conuictis Testam proscidit; aut deridendum aliis propinauit; sed serio, atque ex animi sententia acutum, verecundum, scientem, simul tamen occupatum vocauit, ac dixit. Quod ad refellendas eiuscemodi, quæ sine auctore sparguntur, calumnias sufficiat (i).

B 3

(g) Ca-

- (g) Caue dicas, memoriæ excellentis elogium ad verum laudem non pertinere. Iuris enim prudentia experientia nititur; experientia memoriæ fundamenti loco subternit: vt taceam ipsum Ciceronem memoriæ Testæ insignem adiecisse scientiam.
- (h) Vide quid circa hunc modum loquendi notauerit Menagius l. c.
- (i) Elegans admodum epistola XIX. est, quæ lib. VII. habetur: vnde eos in primis confutes licet, qui incitiam Trebatio sine ratione impingunt. Retulit in eadem quas habuit, Tullius causas, conscribendi Topica Aristotelea, quæ Rhegio ad Trebatium misit, vt attente & sæpius peruolueret.

§. XI.

Sed bene habet. Faciam nunc aliud defensionis fundamentum. Quare, quæso, apud eundem Tullium Trebatius appellatur Scauola (k)? Vtrum credendum imperitis quibusdam Criticis, qui pro *Scauola* contendunt legendum *sedulo*? an antiquissimis standum Codicibus, quos *Simon Bosius* inspexit; quos probat *Gronouius*; & quos denique alia, itemque clarissima firmant rationes (l)? Et puto Trebatium non modo Testam; Sed etiam Scauolam *κατ' ἐξοχὴν* fuisse nominatum, a studio iuris ciuilibus, in quo Mutii Scauolæ valde excelluerant. Hæc *Pauli Manutii*, eadem *Popmæ*, non alia *Cellarii* sententia est (m).

(k) Epist. XV. Lib. IX. ad Atticum.

(l) Ipse Tullius ad Trebatium Lib. VII. ep. XXII. *Ego tamen Scauolæ Testæ adsentior.* Intericiunt aliqui voculam &: quod iuris, qua potuit, peritiæ ne quid-

quidquam officit. Sufficit etenim Trebatium in eadem cum Scæuola classe fuisse constitutum. Sane vero antiquissimi libri illud & omittunt; idemque cognomen in Epist. XXIII. ad Atticum occurrit,

(m) In not. ad l.c.

§. XII.

Quid igitur? Ait *Heinsius* passim in Pandectis Trebatii sententiam vitari, itidemque reiici. *Heinsius* *Rappoltus* (n) sequitur, & eundem ludificari ab Horatio; & optimum patrem *ἡγοῦντῶς* nominari adfirmat. Verum haud scio, an posterius non sit commentitium. *Petrus Gassendus*, in suo de Epicuri Philosophia libro, *Torrentius*, ceterique Flacci interpretes, quod isti videntur, non deprehendunt. Et ego mentirer, si illud, quod somniant, verisimile dicerem. Quis enim perfuaderet sibi Iureconsultum summa apud Augustum auctoritate pollentem tam contumeliose a Flacco ob iuris incertiam fuisse derisum, ac increpitatum? a Flacco? qui eorum in primis fauorem (o) aucupabatur, quorum commendatio ei interdum accidebat perutilis, & opportuna. Ita potius est, ut totum librum Satirarum secundum Trebatio honoris causa, quemadmodum vetustissimi habent Codices, dicamus, inscriptum; utpote qui etiam ab *Ammiano Marcellino* (p) in præstantissimis collocatur Iureconsultis. Quod, dum statuo, nequaquam tamen inficias eo, Trebatium a Poeta occulte petitum, eiusque mores urbane fuisse tactos, carptosque. Quid enim illa volunt sibi verba?

Ter

- - - *Ter vnctus*

*Transiit Tiberim; somno quibus est opus alto;
Irriguimus mero sub noctem corpus habento.*

Nam cum finxisset Flaccus Testam consuluisse sibi, ut a scribendo quiesceret; consilium quidem approbavit, ceterum quo minus eo uti posset infomniam causatus est, cuius tædio leniendo, hæc sola scribendi voluptas sibi relicta foret. Huic igitur malo dum denuo Trebatius medicinam parat, aptatque, ex suo ingenio ei suadet, ut aut natatu se defatigaret, aut, si id minus arrideret, sub noctem bibendo somnum provocaret. Has autem animi propensiones dudum in eo notavit Tullius, Trebatius per familiaris; & conuiuandi quidem studium Lib. VII. epist. XX. (q) itemque XXII. (r) natandi vero epist. X. (s) quas in notulis excerpam. Quis vero inepte inde inferret Trebatium ob ingenii stupiditatem, iurisque imperitiam ea ratione a Venufimo esse delusum, depexumque? Nemo diligentius, credo, eam, quam allegauimus, Satiram Iano Rutgerfio (t) examinavit, pensitavitque. Et hic autem, quod nos indicauimus, reperit; sed illam iuris ignorantiam neuitquam inuenit. Veruntamen, fac, Horatium veritatis adeo immemorem inertiae labem nostro adpersisse: quis homini fingenti, ac omnia peruersè interpretanti præbeat tandem adfensum? Rerum testimoniis opus est, non verbis acerbis, aut sale conditis, si quis ab doctorum virorum subfelliis remouendus, inque ignarissimorum Ictorum classe sit collocandus.

(n) Comment. ad Horat. p. 245.

(o) Vid. Torrentius ad Sat. I. Lib. II.

(p) Ipse

- (p) Ipse enim fatetur; se inopem paterni & laris & fundi paupertate, quæ nunquam non audax est, fuisse impulsum, ut versus faceret; eaque ratione ad summorum hominum gratiam adreperet. v. Epist. II. lib. II. In quo sua eum opinio nequiquam sefellit. Ita enim in animum Mæcenatis suis se carminibus infirmauit, ut Epod. I. fin. ad eundem grato animo cecinerit:

*Satis superque me benignitas tua
ditauit. Haud parauero,
Quod aut auarus, ut Chremes, terra premam
discinctus aut perdam ut nepos.*

Plura in hanc rem collegit doctissimus Massonus in Flacci vita p. 72.

- (q) *Ego a Sexto Fabio, Niconis discipulo librum abstuli
Νίκωνος πρὸς Πολύφρυγας. O medicum suauem! me-
que docilem ad hanc disciplinam! Sed Bassus no-
ster me de hoc libro celauit; Te quidem non vide-
tur.*
- (r) *Illuseras heri inter scyphos &c.*
- (f) *Sed tu in re militari multo es cautior, quam in aduo-
cationibus, qui neque in Oceano natare uolueris stu-
diosissimus homo natandi &c.*
- (t) Editæ sunt a Petro Burmanno Lectiones Venu-
finæ Iani Rutgerfii, quæ integræ antehac nusquam
prodierunt. In his ille non tantum textui Horatia-
no egregiam medicinam fecit, verum etiam non-
nulla adeo argute, atque apposite explanauit, ut
nihil supra. Quæ ad hanc causam pertinent, repe-
riuntur p. 360. seq.

§. XIII.

Quæ obseruatio etiam contra Heinsium militat. Est enim notum, de pictore non posse iudicare, nisi itidem

C

pi-

pictorem: Heinſius vero non tantum omnis iuris, verum etiam ſeueriorum quarumcumque litterarum fere rudis eſt & ignarus. Quis igitur huic putabit adſentiendum? Sed examinabimus tamen pleraque, quæ in Pandectis de Trebatio occurrunt loca; & in pluribus eiufdem probari, ac confirmari opinionem æqui rerum æſtimatores animaduertent. Pro ſequentibus certe ſponſorem me conſtituo. L. vn. de offic. Quaſt. l. 10. in f. de pact. l. 18. §. 3. & 4. de dol. mal. l. 21. §. 1. de recept. l. 33. de rei vind. l. 9. de uſufr. l. 5. de his qui effud. vel deiec. l. 6. §. 6. de comm. diuid. l. 45. de emt. vend. l. 13. §. 22. l. 17. §. 2. l. 21. §. fin. de act. emt. l. 6. §. 1. de Aedil. edict. l. 56. §. fin. de euict. l. 64. de donat. int. V. & Vxorem l. 33. de teſt. tut. l. 13. §. f. de hered. inſtit. l. 39. de vulg. & pup. ſubſt. l. 11. de iur. delib. l. 5. & l. 30. de leg. l. 1. l. 30. §. 2. de leg. III. l. 16. de trit. leg. l. 4. l. 12. l. 25. & 26. de inſtr. & inſtr. leg. l. 22. de pecul. leg. l. 3. §. 2. de pen. leg. l. 11. de ſupell. l. 14. de reb. dub. l. 8. de cond. demonſt. & cauſſ. l. 9. §. 1. de damn. inſ. l. 11. §. 6. de aqu. & aqu. plu. l. 3. §. 11. l. 39. §. 4. de ſtat. lib. l. 16. & l. 41. de A. R. D. l. 3. pro donato, l. 4. pro ſuo, l. 2. de cloac. l. 1. §. 7. quod vi aut clam, l. 4. de lib. hom. exhib. l. 1. de arbor. furt. caſ. l. 17. §. 2. de iniur. l. 27. de capt. & poſſim. reuerſ. Eſti namque quædam interdum limitatiuncula adiicitur; non eſt tamen putandum, eius propterea opinionem ſperni atque reiici. Non eſt quisquam adeo ſagax & prouidus, vt omnia exempla animo, ne dum verbis que it complecti. Ea ratio ſi valeret, crederem ſane, omnes omnium gentium lureconſultos poſſe confutari, vellicari, culparique.

§. XIV.

Ex his autem illud primum patere arbitror, non leuiter deceptum fuisse Heinsium, dum in plerisque Testæ placita, ac decisiones improbari, ac reici dixit. Non est ita profecto. Occulantur multa, vt vidimus, quæ, quo studiosius opprimantur, & abscondantur, eo magis eminent, & apparent. At Antistius Labeo, fateor, sæpenumero a Trebatio dissentit: discipulus (u) a præceptore: Stoicus (x) ab Epicureo: homo ambitiosissimus, & interdum vecors, vt apud Gellium (y) describitur, a viro optimo, & bono ciue (z), hoc est, Testa. Labeoni lauolens non raro calculum adiicit, immodico Proculianorum amore abreptus; nec prægnantibus satis, vt fit in his turbis, rationibus semper instructus. Nos omni auctoritate seposita rem ipsam considerabimus, nec quid Antistius, & Celsus, quid Paulus, & Vlpianus, aliique iuris antiqui auctores senserint; sed quid veritati maxime sit consentaneum, circumspiciemus: quamquam non sit dissidendum quosdam Iureconsultorum verbis potius quam reapse inter se discordare; nonnullos concisus loqui, aliquos enarratius, multos limitationem, quam alii omiserunt, addere; & quod generatim possum est, speciatim magis declarare, ac illustrare: vnde imperitiores dissidium exculpant, & nescio, quam magni momenti controuersiam (a).

(u) L. 2. ff. de orig. iur. §. 47.

(x) Vid. Christ. Ortho a Bœckeln de diuersis familiis vet. ICt. p. 16.

(y) Lib. XIII. Noct. Att. cap. XII. Est quidem hoc elogium ab Ateio Capitone, Labeonis æmulo, profectum;

ctum; Sed in se tamen a veritate haudquaquam alienum. Neque enim is prudentiæ laudem mereri videtur; qui stoica contumacia contra torrentem nixus Augusto jam Principe, & Republicum obtinente nihil ratum pensumque habuit, nisi quod iustum sanctumque in Romanis antiquitatibus legisset. Cui accedit, quod fiducia doctrinæ elatus peculiarem Iurisprudentiæ scholam affectauerit, spernendo vetera, sectando nova; nec meliora semper; sed interdum peiora. Vnde adhuc dubium est; vtrum Horatius ob priorem, an posteriorem causam insanum dixerit?

- (z) Vid. Cic. epist. ad Attic. lib. X. ep. I.
 (a) Dissertuit nuper Leyserus sub Bergero ICTo Wittebergensi Cl. de Logomachiis Iureconsultorum; sed dissertuit brevibus. Tetigit nonnulla Werenfelsius in suo de Logomachiis libello. At restant plurima; vnde integer, simul ac insignis enascatur tractatus.

§. XV.

Age igitur, videamus pugnas, & an iure culpetur Trebatius spectemus. Ait Ulpianus l. 14. §. 11. de relig. & sumt. fun. *Si quis, dum se heredem putat patrem familias funeraverit, funeraria actione uti non poterit, quia non hoc animo fecit, quasi alienum negotium, & ita Trebatius, & Proculus putat. Puto tamen & ei ex causa dandam actionem funerariam.* Redit eo tota quaestio, vtrum actionem funerariam habeat, qui se heredem putans funeravit, & sumtus fecit. Trebatius de eo, quod est summo iure, respondit. Nam qui animo proprium negotium gessit, non alienum, is funeraria uti non potest, utpote quæ cum negotiorum gestorum actione in plerisque

con.

conuenit. Atqui hæc animum alium sibi obligandi requirit: is vero, qui se heredem putat, alium obligare nec potuit, nec intendit. Igitur Ulpianus heredi falso utilem concessit: Trebatius directam negauit. Ita nulla dissensio est. Sed quare Ulpianus, inquis, utilem dedit? Et opinor, quia heres putatiuus aliquid præstitit, nec funus sine sumtu curauit. Vt is careat re sua, expensasque bona fide factas perdat, durum videtur, ac penitus inhumanum. Itaque ex causa actionem funerariam permittit: causa uero dationem seu præstationem significat. Vid. *Ant. Fabri Rational.* ad h. l. qui adeo æquum in hac se controuersia ostendit; ut legentibus facile pateat, eum nobiscum consentire; litemque uniuersam tanti non putasse, ut Testa propterea antecessorum numero sit expellendus.

§. XVI.

L. 1. §. 41. de depof. nouæ discordiæ ansam dedit. *Si cista signata deposita sit, utrum cista tantum petatur, an & species comprehendendæ sint? Et ait Trebatius cistam repetendam, non singularum rerum depositi agendum; quod & si res offensus sunt, & sic deposita, adiciendæ sunt & species vestis. Labeo autem ait, qui cistam deponit, singulas quoque res uideri deponere: ergo & de rebus agere eum oportet. Quid ergo si ignorauerit is, qui depositum suscipiebat, res ibi esse? non multum facere, cum suscepit depositum. Ego & rerum depositi agere posse existimo: quamuis signata cista deposita sit. Species hæc est: deposuit aliquis cistam bene signatam, & clausam; res singulas non ostendit. Quæritur igitur, utrum de singulis rebus detur actio depositi?*

C 3

Tu

Tu nota: finem vnicum & proprium depositi esse custodiam generalem: hoc vult deponens: hoc recipit depositarius. Iam fac, cistam bene fuisse clausam & redditam: num tu de singulis rebus actionem concedes? Pone, depositarium singulas res nec vidisse, nec species ostensas recepisse. *Meuius* (b) ICTus clarissimus a Trebatii partibus stat. Nec enim depositarius amplius, quam ex sua scientia tenetur. Labeo contra. Sed Labeo erravit: aut σοφισμῶς incedit. Qui cistam, inquit, deponit, is res etiam in cista contentas deponit. Bene, si contentæ fuerint; si viderit eas depositarius; si speciatim inspexerit. At hoc in quaestione est: deponens adfirmat contentas; depositarius negat, aut nescit, & fingatam restituit. Pro quo militat coniectura? Itaque recte meo iudicio tres a se inuicem causas *Carpzovius* distinguit. Finge enim cistam initio bene clausam, & obsignatam, postea, cum restituitur, apparere referatam, eumque, qui depositam accepit, suspitione violatæ fidei laborare; annon quaeso, rerum earum, quas in cista fuisse collocatas, ac inde abstractas adfirmat deponens, agi posse credendum est? Et credunt Doctores. Nam etsi quidam existimant, nondum factis esse probatum, res petitas illa cista fuisse contentas: tamen sufficere alii rectius putant, si illud aientis iureiurando probetur, ac confirmetur (c). Ut ita seuerè cum depositario agatur, eiusdem improbitas facit, qua amici fidem fefellit. Secundum exemplum iam Trebatius in mente videretur habuisse; cum videlicet cista eadem ratione, ut erat tradita, obsignata ac bene clausa fuit restituta. Neque enim tunc rerum posse agi, quas nec viderit, nec etiam speciatim receperit depositarius, iure reputandum est. Tertium

tium vero ab omnibus eodem modo soluitur, ac merito deciditur: cum nempe non cistam tantum firmiter occlusam, verum etiam res sigillatim ostensas, ac visas depositarius recepit; eoque pacto & cistam, & inclusa fidei suæ commissa, atque data fatetur. Itaque singula quoque, nisi aliæ occurrant circumstantiæ, ab eo esse restituenda, quilibet facile deprehendit, ac ipse Trebatius consentit. Eo enim pertinent legis verba: *quod si res ostensa sint sic depositæ, adiciendæ sunt & species NB. vestis.* Quæ cum non satis curate considerasset Labeo, & cum eo Ulpianus; factum est, ut & *Menochius* (d), & *Carpzovius*, (e) & *Meuius*, qui in scholis nostris familiam ducunt, diuortium ab illis facerent, & Trebatii partes sequerentur, quas etiam nos bona fide amplectimur.

- (b) Parte IX. Decif. LIV. LV.
- (c) Fac, deponentem esse virum honestum & spectatæ fidei; alterum vero doli cuiusdam non immerito suspectum; quique præsumptiones contra semelitantes per contrariam probationem elidere nequeat. v. Franzkius ad ff. *depos.* n. 65.
- (d) A. I. Q. q. Lib. II. cas. CCVIII. n. 26.
- (e) Lib. II. Responf. LXIX.

§. XVII.

Lege 79. de contrah. emt. Iuolenus contra Trebatium infurgit. *Fundi partem dimidiam ea lege vendidisti, ut emtor alteram partem, quam retinebas, annis decem certa pecunia in annos singulos conductam habeat. Labeo & Trebatius negant posse ex vendito agi, ut id, quod conuenit, fiat. Ego contra puto: si modo ideo vilius fundum vendi-*

*didisti, ut hæc Tibi conductio præstaretur. nam hoc ipsum præ-
tium fundi videretur, quod eo pacto venditus fuerat. Eoque
iure utimur.* Rem ita comprehende. Quæritur vtrum
ob pactum adiectum ex vendito agi fas sit; an præscri-
ptis verbis. Iuolenus prius; Trebatius posterius tue-
tur. Quis sanior? Recte meo iudicio obseruauit Wis-
senbachius (f) dissensionem (g) in hac re inter veteres
iuris interpretes inualuisse. Plurimi illorum actionem in
factum seu præscriptis verbis dederunt; actionem vendi-
ti non item. Cum his Trebatius sensit. Iuolenus contra-
riam, qui Traiano imperante vixit, simulque floruit, opi-
nionem, sub conditione tamen, adoptauit. Nos quidem
pro certo nunc habemus, ex pactis in continenti adiectis
non dari actionem præscriptis verbis; sed eam quæ ex prin-
cipali contractu, cui fuerunt adiecta, competit. Verum-
tamen olim dubitatum fuit: nunc res lege Maximini de-
cisa (h) est. Veteres, ut æquum, & bonum sibi videba-
tur, responderunt. Nihil ergo erroris Trebatio obiici
potest. Similiter Labeo (i) respondit. Sed additum est,
inquis: & hoc iure utimur. Iccirco iam Traiani, non
autem Maximini demum ætate vsus Trebatio contrarius
obtinuisse videtur: sed recte, ais, videtur. Neque enim
est ita. Hoc Tribonianus adiecit; & de suo infarsit: ut
pote eius æuo actio ex principali contractu in vsu fori
erat, vnde decidendi rationem eum sumissee vero non
absimile est. Nunc istud quæritur, vtrum etiam in con-
tractibus stricti iuris idem, ut in bonæ fidei negotiis ob-
tineat. Et in contrarium hic secedunt, ac connituntur
Iuris auctores. Nobis adfirmata cum Wissembachio
atque Franzkio placet; quorum posterior (k) rem om-
nem curatissime exposuisse videtur.

(f) Di-

- (f) Dilut. ad ff. XI. lib. II. §. XXXIV.
 (g) Patet id ex l. 12. ff. de præscript. verb.
 (h) L. 13. C. de pact.
 (i) L. 50. ff. de contr. emt.
 (k) Exerc. ad ff. de Contrah. E. & V. n. 423. seq.

§. XVIII.

At idem Labeo apertius a Testa præceptore fecerit in l. 1. §. 2. ff. de peric. & comm. rei vend. *Si dolium signatum sit ab emtore, Trebatius ait, traditum id videri. Labeo contra, quod & verum est, magis enim ne submutetur signari solere, quam ut tradere tum videatur.* Et istud quidem Heinſius inprimis contra Trebatium vrget; cumque ineptiæ arguit, quod dolia signata pro traditis habuerit. Ego vero, Heinſi, te cum tui ſimilibus ad Paulum ablego, qui trabes videri traditas inquit (1), quas emtor ſignaffet. *An hic aliud, verba recito doctiffimi Gothofredi (m) in trabibus, quam in doliis vini ſignatis? Si aliud, cur aliud? an quia vini dolia ſignari in alium ſinem poſſunt, quam ut tradita habeantur; trabes non poſſunt ſignari ob alium ſinem?* Paria ſunt. Etiam trabes poſſunt ſubmutari. Nam etſi nonnulli exiſtimant, Paulum non ſine cauſſa vocabulum *videtur* adhibuiſſe; non eſt tamen in ea obſervatione multum roboris: cum ex probatiſſimis latinæ linguæ auctoribus notum ſit, eſſe & videri æquali ſæpe ſignificatione inueniri, idemque valere, ac ſonare. Notabilis *Ciceronis* locus eſt Academ. Quæſt. Lib. IV. cap. XLVII. *Quam rationem maiorum etiam comprobat diligentia, qui primum iurare ex ſui animi ſententia quemque voluerunt: deinde ita teneri, ſi ſciens falleret, quod inſcientia multa verſaretur in vita: tum qui teſtimonium diceret, etiam quod ipſe vidiffet, quæque iurati iudices*

D

ces

ces cognouissent, ut ea non esse facta sed videri pronuntiarent. Plura in hanc rem collegit *Hotomannus* (n). An vero symbolica tradi. io sit, uti cum aliis primū existimauit *Huberus*, (o) merito cum illustri *Strykio* (p) nostro dubitamus. Quod enim symbolicum est, symbolum certe ab ipsa re distinctum requirit. At cedo symbolum, seu signum. Res ipsa signatur: itaque vera potius traditio erit. Pro *Hubero* si quid dici posset, hoc foret: in traditione symbolica non tam rem separatam, quam actum traditionem representantem spectari. Signatio vero eiusmodi actus speciem videtur referre, atque habere. Interea vero ingenue fatemur, peruidendum esse ante omnia, quo animo signatio fiat. Nam si emtor consignauit ideo, ne fortassis alia submitti possit, nemo traditionem fuisse inductam adfirmabit. Et hanc *περίστασις* in animo habuisse *Labeo* videtur. *Trebatius* autem de alio exemplo, eoque diuerso sensit. Quid enim, si finita, ac absoluta emtione rei alienatae signum esset impressum? Itaque neutra sententia absolute vera est; comparate vtraque subsistit. In dubio ad coniecturas, quas presumptiones *ICTi* vocant, deueniendum est. Vid. *Colleg. Iur. Arg. de A. R. D.*

(1) L. 14. ff. eod.

(m) Ad l. Pauli.

(n) Dissert. de inuestitura abusua cap. II. §. 5.

(o) Præl. ad l. de R. D. §. 41. qui tamen paullo post ipse sibi scrupulum iniicere videtur.

(p) De l. Sensuum. Diss. II. cap. II. n. 11.

§. XIX.

Nunc tandem cum *Procuro*, & *Cartilio* nobis res erit occasione l. 69. ff. de hered. instit. *Cornelius & Me-*
nius

aius, vter eorum volet, heres esto: vterque vult. Trebatius
 neutrum fore heredem: Cartilius vtrumque: tu cui adsentia-
 ris? Proculus Cartilio adsentior, & illam adiectionem, vter
 eorum volet, superuacuum puto: id enim etiam ea non adie-
 cta futurum fuit: vt vter vellet, heres: vter nollet, heres
 non esset: quod si hi ex numero necessariorum heredum essent,
 tum id non frustra adiectum esse: & non solum figuram, sed
 vim quoque conditionis continere: dicerem tamen, si vter-
 que heres esse vellet, vtrumque heredem esse. Hic ante
 omnia obseruandum existimo; in rebus testamentariis
 eorum potissimum sermonem exponendum esse ac in-
 terpretandum, qui natura debitum exsoluerunt. Inter-
 pretatio vero sine coniecturis non est: nec coniectura sine
 formidine oppositi. Igitur non est mirandum, si dif-
 sentiant interpretes, & in varias partes secedant. Sunt
 enim singulis suæ rationes, seu pondera. Verba nisi am-
 bigua forent, nulla certe expositione egerent. Omnis
 autem ambiguitas variis sententiis fenestram, atque fo-
 res aperit. Trebatius ergo hunc subesse putauit sensum:
 vnus si volet, heres esto, vterque si volet, neuter hæres e-
 sto. Cartilius, & Proculus contra vtrumque sine distin-
 ctione heredem pronuntiant, illam adiectionem, vter
 eorum volet, superuacuum existimantes. Verum tamen,
 quis nouit, annon vterque contrarium fuisset defensus-
 rus, si Trebatius Cartilii, & Proculi explicationem pro-
 basset? Vt verum fatear, mihi Trebatii sententia ad ve-
 ritatem accedere propius videtur. Neque enim ad rō
 velle respiciendum tantum est, sed ad particulam vter:
 welcher unter ihnen beyden will. Vter vero de duo-
 bus disiunctim dicitur. Ita Cicero (q): *Quamobrem vter
 tandem nostrum Labieno popularis est? tane? an ego? Si te-
 sta-*

stator voculam vterque vsurpasset, tum Cartilius iure videretur Trebatium vincere. Nunc sub iudice lis est. Cæterum monendi sunt legum, verborumque interpretes, ne absouam statim opinionem Auctori tribuant, in qua quædam inueniuntur obscuriora. Vt enim nulla ars sine literis, interprete, ac aliqua exercitatione percipi potest; ita etiam leges atque singula verba auctoris attentè & sæpius perlustranda sunt, ne argumentationis vis oculos effugiat; aut etiam, quæ cum cura legenti planissima sunt, absurda & insolubilia appareant. Ab hac regula Cartilius atque Proculus deflexerunt; itemque Iulianus ICTus in alia causa, quam vide sis in l. 16. ff. de *Condit. Insti.* Est enim in hac postrema sensus, uti credo, planus; nec profus inconcinnus. Nam quemadmodum in præsentis specie legis nostræ Testator noluit vtrumque hæredem, ita in altera Iuliani neutrum sine altero decreuit admittere.

(q) Or. Pro Sextio.

§. XX.

Similis fere controuersia in l. 49. §. 2. ff. de Leg. II. occurrit: *Labeo refert, agrum cuius commercium non habes, legari tibi posse, Trebatium respondisse, quod merito Priscus Fulcinius falsum esse aiebat. Immo, ait Gothofredo ad h. l. immerito. Gothofredo adstipulatur Lauterbachius (p): alii distinguunt. Et fuit autem non leuis inter veteres disputatio, vtrum debeat res legata, quæ sit extra commercium legatarii? Trebatius deberi respondit: Labeo negauit. Recentiores ICTi hodiernum in diuersa abeunt. Verum si non tam illud, quod Doctores*
ad-

adferunt, atque fingunt; quam quod in legatorum natura continetur, consideremus, atque inspiciamus, salua res est. Rei, quæ ab omni commercio aliena est, vt sunt iure Romano res sacræ, religiosæ, sanctæ &c. ne quidem æstimatione debetur. Nec enim illa æstimationem recipit; adeoque nec rem, nec taxationem legatarius potest petere. Quod si tantum heredis commercio exempta sit, æstimationem deberi vno omnes ore adfirmant. De legatario dubium remanet; vtrum videlicet res legata ei debeatur, cuius commercium nec habet, nec habere potest; puta, si Iudæo mancipium christianum legati nomine foret relictum: sed tollitur facile, si perpendas testatoris cumprimis voluntatem spectandam esse. Vult ille legatarium honorare. Huic autem nihil obiici, aut adtribui culpæ potest. Ergo pretium rei, quæ æstimari potest, numeres: ne euanescat legatum, quod ex mente defuncti aliquid sane continebat. Ex quo simul elucet, quare in stipulationibus aliud placuerit *Paulo* l. 34. ff. de V. O. Habet namque, quod suæ imprudentiæ adscribat stipulator, vtpote qui sibi promitti curauit, cuius nec accipiendi, nec possidendi facultatem habebat. Quid autem culpæ, quæso, in legatario residet, penes quem rei legatæ commercium non est? Quod cum non obseruassent *Donellus*, *Hilligerus*, *Vinnius*, aliique iuris auctores, quid mirum nostrum communibus condemnatum fuisse suffragiis? At nequidquam tamen ad rem facit, quod proferunt: legatarium illius rei pretium exigere vix posse, quam nullo iuris obtentu eidem liceret petere. Quid enim? Annon licet domus alienæ mihi legatæ pretium ab herede postulare, quamuis rem ipsam ab alio domini iure possessam nequeam extorquere? Consequen-

quentia minus valida est: res exigi non potest; ergo nec pretium rei. Sane, si res ipsa omnis pretii expers foret, utpote hypocentaurus, tum aliquid forte roboris in eorum argumento contineretur. At dum commercium certis tantum hominibus interdictum est, eique interea rei sua aestimatio constat, non video sane atque intelligo, quare res legata taxationem recipere nequeat. Idcirco animum facile induco, alios etiam in Pandectis Iureconsultos a Trebatii opinione non admodum abhoruisse; quod l. 40. ff. de leg. I. inprimis innuit, atque probat. Nam quamvis *Wissenbachius* (f) inter fideicommissarium, ac legatarium cum aliis distinguat, & peculiare exemplum in illa se inuenisse lege gloriatur; scio tamen magno conatu nihil agi, omnemque operam frustra consumi; posteaquam non contemnendis rationibus a nobis stabilitum est, legatarium rem sibi legatam, cuius commercium non habet, cum alia permutare summa posse.

(r) In Colleg. Theoret. Pract. Part. II. p. 1010.

(f) Disput. II. lib. ff. XXXI. §. 9. Si quid conicio, Vlpianus certe hoc dicit: Rei alienae cuius neque Legatarius commercium; neque etiam fideicommissarius ius habet possidendi, aestimatio tamen debetur. Ea ratione nec vim in ferre legi cum Cuiacio, nec subtiliter necessum erit distinguere. Est enim alias notum, quantas lites illa lex Vlpiani concitaerit, quamque in varias partes hic sese verterint Iureconsulti etiam clarissimi.

§. XXI.

Haud multo plus difficultatis ac dubitationis alia
Tre-

Trebatii responsio habet, quæ in l. 29. de leg. III. oppugnatur. *Qui concubinam habebat, ei vestem prioris concubine vtendam dederat. deinde ita legauit, vestem, quæ eius causa emta, parata esset.* Cascellius, Trebatius negant ei deberi prioris concubine causa parata; quia alia conditio esset in vxore. Labeo id non probat: quia in eiusmodi legato non ius vxorium sequendum, sed verborum interpretatio esset facienda, idemque vel in filia, vel in qualibet alia persona iuris esset. Labeonis sententia vera est. Exemplum propositum hoc potissimum caput, ac argumentum continet: vtrum pro concubina tam fauorabilis interpretatio sit facienda, vt sub eo, quod ejus causa paratum, & emtum est, comprehendatur simul quod accepit vtendum, sed alterius concubinae causa emtum, paratumque. Trebatius concedit, tam largam atque amplam interpretationem respectu vxorum in vsu frequentissime (t) versari; negat autem concubinas tanto fauore esse dignas. Quid ad hæc Labeo? Hic existimat, non tam ius vxorium, quam voluntatem testatoris inspiciendam esse. At enim vero, mi Labeo, hoc ipsum demum est, quod quaeritur; an talis pro concubina præsumi queat, aut debeat voluntas? In dubio ad fauorem personæ oculos dirigimus. Concubinae vero, quæ titulo, & dignitate vxoris carebat, aut nullus, aut saltem perexiguus est. Ergo in dubio cum Trebatie facerem. Nam quæ ab aliis excogitatur regula, in duobus adiectiuis coniunctis sufficere vnum verum esse, contra Trebatium nihil roboris habebit; vt pote quam *Bartolus* ex Labeonis sententia exculpfit, ac fecit. Miseros vero interpretes, qui regulas bonæ interpretationis in aliorum præsumtis opinionibus quaerunt; nec tam rectæ rationis fontem, quam Docto-
rum

rum turbide fluentes riuulos sectantur. Potius in coniuncta oratione utraque partes esse veras requiritur: nisi aliquis inepte forsitan dicat, hanc neque coniunctam esse, neque disiectam. Nec mouet, in presentis exemplo non tam de eo, quod uxoris, sed quod alterius concubinæ causa emtum, paratumque sermonem esse, idque, an debeat secundæ concubinæ disceptari. Facile enim regeo, Trebatium ad fori usum respexisse: ibi vero cum adeo benigna, fauorisque plena explicatio pro concubinis, sicut uxoribus, nondum obtinisset, nec ex verbis etiam testatoris colligi potuisset, haud immerito eum ad negantium partes secessisse. Labeoni aliter visum est: quod forsitan ex suo ingenio alios iudicaret, effusaque licentia extra veterum traditionum fines evagaretur. (u)

(t) L. 58. de Leg. III.

(u) Est hoc Vincentii Grauinæ ICTi apud Romanos præstantissimi de Labeone iudicium, utpote qui non vbiuis obuia de eo congeffit in libello limatissime per scripto de Ortu & Progressu Iuris Ciuilis p. 106. Grauina vero Pomponium, & veteres imprimis secutus est; qui ita Labeonem laudarunt, ut etiam næuorum, quibus notaretur, diigentem mentionem iniicerent.

§. XXII.

In l. 100. §. 1. 2. 3. de Leg. III. tria occurrunt, quæ in Trebatio notantur. Videamus primum. *Due statue marmoree cuidam nominatim, item omne marmor erat legatum. Nullam statuam marmoream præter duas Cascellius putat deberi. Ofilius, Trebatius contra. Labeo Cascellii sen-*

sententiam probat, quod verum puto, quia duas statuas legando, potest videri non putasse in marmore se statuas legare. Si nominantur, inquit *Barrolus* indiuidua speciei contenta sub genere, ad alia in eadem specie contenta non porrigitur illud genus. Ecceur vero *Barrole*? Rationes subducamus parumper. Testator putauit, se duas tantum, non plures possidere statuas marmoreas. Has legat, sed simul iis omne marmor addit. In reliquo marmore plures statuæ reperiuntur. Certe qui omne marmor legat, aliquid amplius, quam duas statuas legare voluit. Sed statuas plures præter duas ais, dare noluit. Si sciuisset se plures habere, concedo: quid si nesciuerit? (x) subsisto. Hoc enim casu maiorem verisimilitudinem *Trebatii* opinio indispiscitur. Nam omne marmor dare voluit defunctus. Statuæ marmoreæ vero ad marmor pertinent. Quid? quod si species post genus legatum addita fuisset, haberent forte dissidentes quod pro se, suaque causa non sine colore vrgerent. Nam species generi modum imponit (y). At cum genus post speciem nominatum sit, quis non concluderet, sermonem posteriorem laxius esse explicandum, numerumque duarum statuarum ex abundantia quasi expressum generi adiecto nulla ratione nocere debere? Quemadmodum enim adiecta species genus circumscribit; ita appositum genus speciem ad se trahit: aut si maius, eam redundanter esse nominatam indicat. Cui nequaquam refragatur, quod dicitur: non esse credibile, in vna oratione, eademque periodo aliquid posse redundare, aut esse superuacuum. Quod si namque certum est, genus coarctari a specie, mensaque, & scamnis suppellectili additis non omnem suppellectilem deberi; se-

E
que-

quetur etiam credo, vt vox supellex, hoc est, genus in vno eodemque commate abundet. Vt vero genus; ita etiam species vacanter, atque inaniter potest addi. Deinde ambiguum adhuc est, vtrum in hac caussa vnum tantum legatum sit, vna periodus, aut expressio. Vide, quæ in hanc rem disserit, *Franciscus Hotomannus* L. IV. Obseruat. VII. & imprimis *Cl. Bynkershœck* Obseruat. I. R. Lib. III. c. II. qui vtut summa industria hanc controuersiam excussit; nostrum tamen exemplum omisit.

- (x) Temperavit adserta ICTorum, ipse, quem omnes venerantur, *Papinianus* in l. 9. pr. ff. de supell. c. leg.
- (y) Eiuscemodi species foret, si quis primo seruos legasset, deinde tres ancillas adiecisset; non omnes, credo, deberentur ancillæ, quæ ceteroquin deberentur ex generali legato, sed tres duntaxat, cum in expressâ specie ancillarum generi modus sit d. c. t. us.

§. XXIII.

Alterum, quod est in secundo paragrapho videtur leue. *Vxori meæ vestem, mundum muliebrem, ornamenta omnia, aurum, argentum, quod eius caussa factum, paratumque esset, omne do lego. Trebatius hæc verba, quod eius caussa factum, paratumque est, ad aurum & argentum duntaxat referri putat. Proculus ad omnia, quod & verum est.* Possunt verba, quod eius caussa factum, paratumque restringi, possunt etiam extendi. Vtrimque rationes sunt. Sed habet tamen *Trebatius* fortiores. Nam si verba vt iacent, & a defuncto scripta sunt, vel pro-

lata

lata spectentur; vnicuius patere arbitror, duo præcipi: primum vt vxor vestem, mundum muliebrem, & ornamenta omnia habeat: deinde vt aurum, & argentum, quod eius causa factum paratumque accipiat. Diuersitas in eo consistit. Sub facto paratoque comprehenditur quidem emtum, non autem donatum, legatum, inuentum. Igitur donata vestis, ornamenta legata nequam cederent vxori, si Proculi definitio vinceret: qui laxioris interpretationis auctor est. Trebatii sententia vero coniugi omnia adtribuit, singulasque vestes, ornamenta cuncta, mundum muliebrem vniuersum, paratum, emtum, factum, donatum, post testamentum paratum, legatum, tituloque lucratio aduersum adsignat. Etenim ius vxorium insigni semper fauore in Romana republica cernitur munitum; cui commodè derogari nequit, nisi clara testatoris voluntas, aut euidentissimæ coniecturæ contrarium suadeant. At vbi est illa clara testatoris voluntas? vbi sunt istæ euidentissimæ coniecturæ? Restringuntur, ais, verba generatim posita. At qui hoc ambiguum est, nec extra dubitationis aleam positum. Verba, quod eius causa factum, paratumque, ad aliam plane rem, aurum intellige, atque argentum pertinent. Iam vero tironibus notum est, stilo romano aurum, argentumque a veste, mundo muliebri, ac ornamentis distingui. Adde, si placet, voculam *factum* argento potius, atque auro, quam ceteris, quæ memorantur, conuenire. Aurum enim, argentumque vel factum, vel infectum, vel signatum est (z). Infectum rudem auri, argenti que massam significat: factum, quod certam speciem recepit: signatum, quod publico signo percussum. Verba allegata vero de auro, argentoque

E 2

facto

facto loquuntur, & vxoris causa parato. Vid. doctissimus Wissenbachius ad tit. ff. de auro, argento, mundo &c.

- (z) Pertinet huc locus ex Lilio lib. XXXIV. cap. VI. *Cautum erat, quo ne plus auri, & argenti facti, quo ne plus signati argenti, & eris domi haberemus.*

§. XXIV.

Tertius legis allegatæ paragraphus ampliori contemplatione videtur dignus. Cui Corinthia vasa legata essent, & βάσεις (i. e. bases seu fulcra) quoque eorum vasorum collocandorum causa paratas deberi, Trebatius respondit. Labeo autem id non probat, si eas βάσεις testator numero vasorum habuit. Proculus vero recte ait, si aeneae quidem sint, non autem Corinthiae, non deberi. Notum est as Corinthium, & vasa Corinthia, in maximo olim pretio & aurum contra fuisse habita (a): quod cum Accursius non intellexisset, e palea illa credidit confecta. De his vero quaesitum est, utrum eiusmodi vasis legatis bases quoque debeantur, hoc est, orbiculi illi, quibus vasa in mensis collocantur, ne toralia polluantur. Trebatius deberi respondit: Proculus, ut primo obtutu videtur, adiecit, bases aeneas peti posse, non autem Corinthias. Labeo non deberi dixit, si bases & ipsa essent vasa. Si quis recte rem totam pensitauerit, is animaduertet, Labeonem a Trebatio non esse alienum. Hic enim ut verum iam assumit, bases non esse vasa, sed vasorum gratia comparatas. Proculus, credo, rectius fecisset, si Trebatio absolute adfensum praebuisset. Quare enim bases
tan-

tantum æneæ debeantur? an quia viliores? At sequitur accessorium suum principale, quamuis illud sit pretiosius multo. Vide quid Vlricus Huberus (b) in pari fere causâ responderit. *Matrona, inquit, legauerat alicui omnia sua fictilia: Repertus autem est ingens numerus vasorum fictilium cum argenteis operculis, sexies pluris, quam erant ipsa vascula. Respondi tamen opercula cedere vasis, nec ab herede posse separari; quoniam opercula erant vasorum gratia.* Nunc videndum an bases sint vasorum Corinthiorum gratia. Et puto. Cur enim alias vocarentur bases, fulcra, pedamenta? Basis ob vasculum habetur; ergo accessorium est; ergo etiam principali suo cedit. Speciosius est, quod pro Proculo Pancirollus (c) vrget, eum nempe non tam negare, bases Corinthias vasis Corinthiis cedere; quam illas æneas diuerso metallo constantes. Corinthias enim ideo legatis vasis Corinthiis adherescere, quia cum omnia Corinthio metallo constant, præfagiendum sit, bases eiusdem materiæ vasorum causâ factas fuisse; vtpote quod de æneis, de quibus quæritur, non constet. Nam cum aliis etiam vasis supponi possint, non recte argui, quod causâ Corinthiorum factæ fuerint, & ideo legatario Corinthiorum non deberi. Sed dubito primum, vtrum hic subsit verbis sensus; quæ valde ambigua sunt & obscura, itemque suspensa; deinde admodum etiam ambigo, an illa Trebatio fraudi futura obseruatio sit? Existimauit enim is, ac pro certo adsumsit, bases vasorum Corinthiorum gratia fuisse paratas. Quod si contrarium constaret, aliter etiam ipse forte Trebatius respondisset.

(a) Citatur in notis a Gothofredo Plinius Lib. LXXXIV.
cap. I. Sebastianus Næuius fideliter hoc quoque
E ; men-

mendum descripsit. Sed est liber XXXIV. Neque enim tot libros condidit Plinius, ut ad tantum numerum possent adfurgere. Hic vero recte non tantum allegatur: sed etiam præ Plutarcho in hac causâ consuli meretur: utpote qui lib. de Pyth. Orac. fabrum quemdam Corinthium huius æris auctorem facit, qui cum incidisset in thecam auri plenam, eamque sibi abstulisset, ne id resciretur, metuens, dissectum in minutas particulas aurum paullatim æri admiscuerit, admirabilemque illam temperaturam effecerit, ac magnas opes sibi parauerit. Verba postrema *Wagenfeilii* sunt, viri clarissimi Dissert. de re monetali veterum Romanorum p. 30. sq. qui Plutarchum, & cum eo sentientem *Antonium Muretum* apposite confutans, Plinii recensionem probat; cuius opinione neque naturæ, neque hominum ingenio, sed opulentissimæ urbis iniuriæ, atque casui æris Corinthii origo merito attribuitur. Nam cum A. V. C. DCVII. L. Mummius Consul Achaia caput, Græciæ decus, nobilem Corinthum occupatam, direptamque tuba præcinente, deleuisset, incendio permittis plurimis statuis atque simulacris æris, auri, argenteque venæ in commune fluxere, ut eleganter rem totam exprimit L. Annæus Florus Lib. II. cap. 16. Atque ex hac mixtura æs demum Corinthium natum est, quod ita omnes affectarunt, ut quærentium multitudo raritatem induceret: raritas præcium in mensum auget. Superfunt tamen talia adhuc vasa non Romæ solum, sed Venetiis quoque apud Illustres Lauredanos. Nec ab vero alienum est, quatuor illos stupendi operis equos, quibus S. Marci Basilica ornatur, ex ære Corinthio esse. Vtrum huius generis æs numis form-

mandis materiam præbuerit, *Sauotus & Aeneas Vicus* viri doctissimi differunt, atque certant. Et hic quidem in scito libro, quem vocat *Discorsi sopra le medaglie de gli Antichi* p. 35. omni animi contentione probare nititur, Tiberium, Caligulam, & Claudium Imperatores vere ex metallis conflatos Corinthios dedisse numos. Vid. *Wagenfeilius* l. cit.

- (b) Ad tit. ff. de auro, argento, munde, §. VII.
 (c) *VARIUR. Lect. Thesaur. Lib. II. cap. LXXIX. p. 255.*

§. XXV.

Venimus denuo ad Iuolenum Trebatium confutrantem in l. 17. de ann. leg. *Legatum ita est, Attiæ, donec nubat, quinquaginta damnas esto heres meus dare. neque adscriptum est in annos singulos. Labeo, Trebatius præfens legatum deberi putant, rectius dicitur, id legatum in annos singulos deberi.* In hac disceptatione regula tenenda est: legatum non præfumi annum, atque multiplex; sed vnum; sed præfens; sed vnus tantum præstationis; nisi contrarium euidenter eluceat. Neque enim credibile est, testatorem hæredi tam graue imponere onus voluisse, vt annuatim aliquid Legatario, & cum processu temporum dependeret: nisi clarissima verba contrarium ostenderint. Itaque Iuolenus a regula discedit: quam Trebatius, & Labeo sequuntur. Iuolenus autem fauorem (d) dotis in animo videtur habere; & æquitatem præ oculis: noster ius summum. Reuera igitur vix discordant. Accedit, quod particula donec (e) non semper tempus, vt terminum; sed etiam conditionem notet. Verba: Attiæ donec nubat, eam quoque exposi-
 tio-

tionem recipiunt, si nubat, wann sie wird heyrathen. Sic autem legatum præfens foret: & hæc interpretatio Trebatio placuit; vt & Labeoni.

- (d) *Dionysius Gothofredus* in notulis ad hanc legem Labeoni propterea ac Trebatio adfensum præbuit; legatumque semel tantum præstandum putauit. Quod vero Iuolenus annuum voluerit; fauorem dotis, ait, effecille; vt legataria tanto facilius nubendi conditionem inueniret: & dotis lauticia virgini speratæ, ac iugum ferre idoneæ procorum insignem copiam conciliaret.
- (e) Vid. Strauch. Lexic. Partic. p. 48.

§. XXVI.

Sicuti vero, quam vidimus, disceptatio leuis admodum fuit, & perexigui momenti; ita illud, quod in l. 31. ff. de vsu & vsufr. leg. inter Labeonem, & Trebatium denuo surrexit bellum, maioris fieri vix debet. Neque enim videtur credibile, Trebatium a Labeonis sententia discordare; quamquam hic magnos motus cieat, irritoque conatu cum vmbri lætetur. Audiamus Labeonem: *Is, qui fundum tecum communem habebat, vsufructum fundi vxori legauerat, post mortem eius tecum heres arbitrum communi diuidendo petierat. Blasus ait, Trebatium respondisse, si arbiter certis regionibus fundum diuisset, eius partis, quæ tibi obtigerit, vsufructum mulieri nulla ex parte deberi: sed eius, quod heredi obtigisset, totius vsufructum eam habituram. Ego hoc falsum puto. Nam cum ante arbitrum communi diuidendo coniunctus pro indiuiso ex parte dimidia totius fundi vsufructus mulieris fuisset, non potuisse*
arbi-

arbitrum inter alios iudicando, alterius ius mutare, quod & receptum est. Iurarem, Trebatium in sua decisione existimasse, vxorem ex diuisione fundi, quam heres ordinauerat, nihil sensisse incommodi aut detrimenti. Aliiter prima iuris ignorasset elementa. Hoc vero concessio, mulier certe a litigandi prurigine se liberare neuitquam quiuisset, si ex dimidia parte totius fundi vsum fructum petiuisset, quem in certa parte fundi per regiones diuisi eadem ratione, eodemque emolumento licuisset percipere. Nam etsi non est non fatendum contingere aliquando, vt alicui vsufructus in dimidia portione totius fundi vtilior sit, e.g. si, quas socius accepit, regiones nonnullis fructibus abundant, quibus vsufructuarius sine notabili rerum suarum dispendio carere nequeat; accidit tamen interdum, immo frequentius euincit, vt eadem soli fertilitate occurrente nulla fructuum diuersitas obseruetur, nec messis messem vincat, nec partium separatarum dissimilitudo contentioni locum faciat. Hoc casu, non autem alio, Trebatius mulieri vsufructuarie actionem contra socium negauit; vtpote dolose litiganti, ac altercanti. Reipublice enim interest, vt omnis inutilibus iurgiis occasio praescindatur, iudiciaque a strepitu pugnacium hominum, ac natura *Φιλανθίαν* quiescant. Quod si vero contrarium euinci, ac euidentibus signis probari ab vxore posset sua interesse, non dubitamus, quin illa foret audienda, & ad vsufructum in dimidia parte totius fundi capiendum celeriter admittenda. Ac ita vero etiam Trebatius cum Labeone eisdem forte tibus esset insaturus, cuius verba carptim allegauit Blaesus, carptim confutauit Labeo, itemque abscessisse retulit Iuolenus. Optandum foret, vt integra ad nos Trebatii,

F

omni-

omniumque veterum ICTorum scripta (f) peruenissent. Multa, credo, rectius intelligeremus: in pluribus concordiam eorum, quos nunc dissentire existimamus, deprehenderemus. Ita enim confusa sunt omnia in Pandectis; adeo indigesta pleraque, vt Oedipo interdum opus sit, qui λογωμαχίας altercantium componat, finiatque.

- (f) Hoc acutissimi Hottomanni in Anti-Triboniano perpetuum votum est; hoc Cuiacii aliorumque literatissimorum ICTorum desiderium non penitus spernendum. Quidquid enim de Veterum Interpretum opinionibus residuum est, mancum videtur, atque mutilum: vnde illæ, quæ ex infelici naufragio emerferunt, tabulæ explicari vix possunt. Nec nocet, Tribonianum publica istud auctoritate fecisse. Fecit enim, fateor; sed minus apposite; ac parum prudenter.

§. XXVII.

Et fac autem Labeonis opinionem rectiorem, & iuri magis congruam fuisse, Trebatius certe in hac eum controuersia, quæ est in lege 7. de tritic. vin. vel ol. leg. superabit: *Quidam heredem damnauerat dare uxori sue vinum, oleum, frumentum, acetum, mella, salsamenta. Trebatius aiebat, ex singulis rebus non amplius deberi, quam quantum heres mulieri dare voluisset: quoniam non adiectum esset, quantum ex quaque re daretur. Osilius, Cascellius, Tubero, omne, quantum paterfamilias reliquisset, legatum putant. Labeo id probat, idque verum est. Quare autem verum esset, cum legatum incertum alias plane infirmum sit, ac inualidum? Ipse Brummemannus in Commentario ad hanc*

le-

legem duo hic concurrere singularia existimauit; vnum valere legatum incertum; alterum omne vinum, oleum, ac frumentum deberi. Num vero Labeonis auctoritas, quem dissentendi lubido saepius in transuersum abripuit, efficiet; vt a recepta legum harmonia discedamus; & peculiari eiusdem definitioni adhaereamus? Sane, cum iuris auctores stipulationem incertam, ac indefinitam habeant pro inutili, non comprehendunt aliqui, cur legatum incertum, ac itidem indefinitum sit reputandum pro utili? Inde Vlpianus, (at quantus Ictus?) legatum generis, quod certos a natura limites, terminosque non habet, pro derisorio (g) potius, quam utili accepit. Et nos legatum vini, olei, fassamentorum, quod neque certum corpus neque determinatam quantitatem continet, numeremus in vtilibus? Puto, Trebatium ratione nequaquam destitui, quare ex singulis rebus non amplius deberi statuerit, quam quantum heres mulieri dare voluisset. Neque enim concludit, vino legato omne id contineri, quod defunctus vini loco habuit? Quis enim huius definitionis auctor est? An Cascellius, Tubero, Ofilius, Labeo? Atqui his omnibus solum iure optimo Trebatium oppono; quia ad analogiam iuris conuenientius ratiocinatur. Vinum namque, quod nec ratione qualitatis, nec etiam quantitatis certos a natura atque testatore limites accepit; eiusmodi est, vt nullam legatario vtilitatem adferat; vtpote quod vel ad minimam, aut potius ridiculam portionem redigatur. Itaque guttatim fluat vinum legatario relictum; dabitur pauxillum olei, modicum ex fassamentis decerptum eidem pro solatio assignabitur; nisi quidem generoso, ac liberali animo heres inueniatur, qui alia ratione inductus vinum

merum cumulatius effundat, aut laudis avidus falsamenta largiter distribuat, oleumque pro sua in aliquem munificentia copiosius dispergat. Iure summo, atque stricto ad istud nemo obligatur. Et de hoc autem Trebatius respondit. Si quis iusto æquior velit esse, vxorisque favore profusior, nec repugnabit Testa, nec nos quoque: dummodo cauillatio cesseret, atque desinat, ICTum nostrum ius atque æquum præteruectum in erroris insidias incidisse. Quæ etsi ad obtundendos Trebatii aduersarios possunt sufficere; faciam tamen, vt decet, aliud defensionis, expediendæque salutis fundamentum; quod Brunnemannus, alique iuris interpretes neque animaduertent, neque in medium attulerunt. Existimo igitur, Trebatium, vt est in lege, eam potissimum respexisse formulam, qua heres a testatore dicitur damnatus. In legato damnationis (h) vero eligendi potestas heredi iure veteri data est. Cascellius, Osilius, Tubero, La-beo quid? Hi sine ratioæ diuortium faciunt, quodque ea ætate expediti iuris fuit, misere deformant, atque detorqueant, dicamque Trebatio scribunt maiori probabilitate contrarium adfirmanti. Quibus cum Tribonianus adensisset, ius vetus a nouo perraro distinguens, actum sane de illo erat, conclamatumque; vtpote tot auctoritatibus obruto, damnatoque.

(g) L. 71. ff. pr. de Leg. I.

(h) v. Vinnius ad Instit. de Leg. §. I.

§. XXVIII.

Interea dubium valde redditur, atque ambiguum, quod eodem titulo L. 15. in alia causa a Proculo adfertur.

Vinum,

Vinum, inquit, cum vasis legavit: negavit Trebatius, quod in doliis sit, deberi; & sensum testatoris alium putat esse, verborum alium. Ceterum dolia in vasis vinariis non essent. Ego, etsi dolia in vasis vinariis non sunt, tamen non concederem Trebatio, vinum, quod in doliis esset, id est, quod in vasis non esset, non esse legatum. Quæstio est, si quis vinum cum vasis legasset; an etiam vina doliaria debeantur. Trebatius respondet deberi secundum verba; secundum sensum testatoris vero non deberi. Nam quantum in vasis numerentur (i) dolia a peritioribus; vulgus tamen in eorum censum ea demum reputat, quæ exportantur; quæ non hærent prædio (k), utpote cadi, & amphoræ. Defunctus vero vulgarem significationem in mente videtur habuisse. Quid ad hæc Proculus? Is concedit dolia in vasis sensu populi non esse; sed vinum tamen, quod est in doliis, dari debere contendit. Ecur? quia vinum indefinite nominatur. Verum enim vero quis non videt ac deprehendit insigne iudicii *σφάλλμα*. Estne sic vinum indefinite legatum, dum dixit testator, vinum CVM VASIS? Certe taxationis proprium est, ut restringat præcedentia (l). Si vinum absolute, ac sine vasis nominasset, adhuc dubium foret, quid, quantum, & quale esset dandum. Nunc cum specialis oratio generali accesserit, coercetur, credo, secunda; nec omne vinum videtur deberi, sed quod est in vasis, quodque cum vasis legatario concedi, & tribui potest. Sed scio, quid Proculum impulerit. Credidit ille aliorum errori implicatus vino legato, omne, quod habuit testator, deberi. Verum credidit sine causa. Vinum enim indefinite positum ad guttulas facile redigitur, atque minutias. Deinde ex accessorio etiam principale

determinare potuisset: Vasa enim definiunt, atque circumscribunt vinum; perinde vt in vernacula nostra *der Wein samt den Bouteilles* non comprehendit, ac significat vinum, quod est in doliis. Miror Cuiacium virum doctissimum Lib. II. Obseruat. XXXVI. ad hanc objectionem nulla ratione respexisse.

- (i) *Gerardus a Noodt* Iureconsultus apud Belgas longe praestantissimus non immerito illis verbis: *ceterum dolia in vasis vinariis non essent*, medicam manum applicat, negandique particula expuncta legit, ceterum dolia in vasis vinariis essent. Ea enim ratione sensus planus emergit. Vino cum vasis legato, negat Trebatius, vinum, quod in doliis sit deberi. Nam etsi, cum spectantur verba, verum est, dolia ab his, qui intelligunt, recenferi in vasis: tamen alia testatoris esse videtur voluntas. Ceterum, id est, alioquin dolia populari significatione, quam is respexit, ad vasa pertinent: quod Testa falsum esse existimauit, itemque absurdum. v. Obseru. lib. II. c. XIV. p. 175. seq.
- (k) Dolia enim in terram plerumque defodiebantur; vt vinum aestate frigidius, incorruptiusque conseruaretur: hyemali tempore gelasceret. *Nec enim*, verba sequor Guidonis Pancirolli Var. Lect. lib. I. cap. LXI. *hypogea, id est, subterranea loca cellarum vinariarum, vt nunc, ita obique tum in vsu fuisse, Plinius inquit: Mitiores plage doliis condunt, infodiuntque terre tota, aut ad portionem situs: item calum praebent, alii vero impositis tellis arcent.* Ex quo nunc facile Vlpianum l. 3. §. penult. *de Trit. Vin. & ol. leg.* explices, Scæuolamque, l. 43. §. 4. *de Leg. III. quorum vnus doliorum*

rum in cella vinaria depressoꝝ, alter cupparum dolioꝝque in cellis defixoꝝ mentionem facit.

- (1) Hinc doctissimus Bynkershœck Obseruat. Iur. Rom. Lib. III. cap. I. ingenue fassus est, in formula antiqua, macte vino inferio esto, recte Trebatium existimasse apud Arnobium Lib. VII. aduers. Gent. illud inferio esse additum, ne vinum omne, quod in cellis atque apothecis est conditum, esse sacrum incipiat, sed solum quod inferetur.

§. XXIX.

Non multo felicior Proculo Vlpianus est, qui l. 3. §. 1. ff. de aqu. & aqu. plu. *Trebatius*, ait, *putat, eum cui aquæ fluentes calide noceant, aquæ pluuie arcende cum vicino agere posse; quod verum non est, neque enim aquæ calide aquæ pluuie sunt.* Ego inter actionem directam, & vtilem esse, puto, distinguendum. Hanc antiquis legum interpretibus non fuisse incognitam ex leg. 22. tit. cod. quæ est Pomponii, patescit. Et fungum enim pro cerebro habuisset Testa, si aquas pluuias non esse calidas ignorasset. Igitur de actione vtili loquitur. Si quis vero adeo rigidus foret, vt hanc ei licentiam denegaret paullo laxius extendendi verba interdicti, inque aliis causis vtiliter applicandi, quid iis fieret, obsecro, qui actionem de seruo corrupto ad vxorem, & liberos corruptos, nec incondite tamen, applicant, atque trahunt? Sane vero actiones vtilis non tam ex verborum cortice, quam rationum similitudine, ac æquitate per Iureconsultoꝝ interpretationem firmata coortæ sunt; proptereaque introductæ, ne noua formula opus foret, vbi

al-

alterius legis argumentum decisionis, aut congruæ definitionis fundamentum suppeditaret. Dico congruæ. Neque enim leues & fallaces eorum consequentias probamus, qui veterum auctorum scriptis sine iudicio abutuntur, aut legis iustam sententiam peruerfa ratione deformant, atque torquent. De eiusmodi ineptis legum argumentis eleganter disserit Gerhardus Noodt in Julio Paulo cap. VII.

§. XXX.

Ergo potius cum Caio disputabimus, cuius sententiam l. 5. §. 1. d. A. R. D. multi quidem doctissimi viri calculo suo approbarunt, atque rationi conformem scripserunt. Verba Gaii sunt: *Illud quæsitum est, an fera bestia, que ita vulnerata sit, vt capi possit, statim nostra esse intelligatur. Trebatius placuit, statim nostram esse, & eousque nostram videri, donec eam persequamur: quod si deserimus eam persequi, desinere nostram esse, & rursus fieri occupantis. Itaque si per hoc tempus, quo eam persequimur, alius eam ceperit eo animo, vt ipse lucrifaceret, furtum videri nobis eum commississe. Plerique non aliter putauerunt eam nostram esse, quam si eam ceperimus: quia multa accidere possunt, vt eam non capiamus: quod verius est. Quid si dicerem Trebatii opinionem hodie magis videri receptam inter venatores, eamque sua non carere ratione? Nam quamuis proprie loquendo mea nondum sit fera, non licet tamen alteri eripere illam, neque persequentem insidiosè anteuertere. Honesti animi est, non solum abstinere alieno, sed etiam eo, quod iam prope est, vt alterius sit; ne propinquam alterius spem multis iam forçè laboribus quæsitam inuadamus.*

mus. Propinquam vero spem esse ex eo manifestum fit; quod grauius vulnerauerimus feram; vt fuga elabi vix possit; & dum persequimur damus illud animi clarissimum indicium, nos voluntatem occupandi habere; & ab occupatione incepta nondum desistere. Ita fere doctissimus Ictus *Franciscus Balduinus* in Comment. ad Inst. Lib. II. tit. I. rationes suas subducit. Ex quo elucet, *Caio* rationem Trebatium nec pungere, nec ferire; dum multa accidere posse adfirmat, vt eam non capiamus. Testa propinquam spem sibi proponit. Nam si quis ab infecutione desistat, & vulneratum animal patiatu elabi, spem certe omnem videtur deposuisse. Contra sentientes vocabulo capere, & occupare inhaerent. Quodcumque, inquit, persequor, nondum cepi: quod nondum cepi, illud identidem nec occupaui: non occupatum meum non est. Quid igitur pro Trebatio puto eum non aduersari *Caio*. Neque enim dicit vulnerata, aut nondum capta fera mea est; sed tantisper, donec vestigiis fugientis insisto, mea videtur, ac intelligitur: isque inhumane faceret (m), qui opinione incertae infecutionis praedam propinquam mihi adimeret. Quae inmanitas, morumque acerbitas, vt ciuibus interdicitur, publice interest. Ac ita quidem *Fridericus Ahenobarbus* apud *Radeuicum* (n) iure censuit. Cum enim in Italiam venisset, inter caetera hoc sanxit, vt si quis *canibus vestigatoribus* duntaxat feram fugauerit, non fugantis, sed occupantis sit; sed si *lancea* vel gladio feram percussit; quamuis alter occupet, non tamen eius sit, sed sauciantis. Quodammodo namque apprehendisse videtur, (o) qui, vt est apud *Virgilium*,

- - iam iamque manu tenet, & premit hasta.

G

(m) Re-

- (m) Recte Huberus prælect. ad Inst. de R. D. p. m. 116. Porro, quia occupatio non nisi apprehensione perficitur; consentaneum est, feram non esse eius, qui persecutus eam vulneravit, & spem capiendi proximam habebat, sed qui cepit ac apprehendit et contra Trebatium decidit Iustinianus in §. 13. Improbum tamen esse, qui feram ab alio pene captam intercipit, non est dissentendum, & Iudicis erit providere, ne malitiae indulgeatur; quin nostro seculo Trebatii sententiam magis obtinere scribit Balduinus ad l. §. 13. Grotius lib. II. cap. IV. Iuris Holland. versiculo yemant een Wit, tradit dominum quidem fieri capientem, sed eundem mulctari posse ut venatorem importunum, als onbeuſſick iaagende) ut ita ratio delicti, ac poena rursus ab acquisitione domini distinguatur.
- (n) Lib. III. cap. XXVI.
- (o) V. Alciatus Parerg^o Iuris lib. XI. cap. II.

§. XXXI.

Sed nouus eodem titulo l. 19. scrupulus emerſit. Trebatius (ſcribit) ſi liber homo bona fide ſeruiens iuſſu eius, cui ſeruiat, hereditatem adieſſet: heredem ipſum fieri, nec intereſſe, quid ſenſerit, ſed quid fecerit. Labeo contra, ſi ex neceſſitate id feciſſet: quod ſi ita, ut & ipſe vellet, ipſum fieri heredem. Quæſtio Labeonem inter & Trebarium hæc eſt. Vtrum liber homo pro ſeruo poſſeſſus, qui ſimul inſtitutus eſt heres ſibi adquiret hereditatem, an poſſeſſori, qui iubet, atque neceſſitate poteſtatis cogit, ut bona fide ſeruiens adiret. Et putat Trebatius liberum hominem eandem lucrari, ſibi que adquiretam retinere. Rationem decidendi hanc videtur in mente habuiſſe.

buisse, quod pro seruo habitus neque ex re, atque substantia possessoris, neque ex operis suis dum adit hereditatem aliquid accipiat, adquiratque. Neque enim in illa causa, hoc est, in seruorum operis hereditatem esse, ac numerari. Igitur relinqui, vt liber homo preferendus sit possessori, tametsi status, conditionisque suæ ignarus id fecit. Sufficere si fecerit. Facere enim eiusmodi hominis libertatem, vt prohibente iure sentire, aliter nequeat. Quocirca parum referre, quid senserit, quidq; non senserit, potius spectari, quid fecerit. In quo certe Trebatio consentio. Aperti enim iuris est, atque fuit, liberum hominem sibi adquirere, quod adquirit, non autem alii, qui eum, quamuis bona fide, vt seruum habuit, posseditque. Nam cum hereditatis aditio ad operas serui etiam veri non referatur, idque in quo liber homo bona fide seruiens institutus est a patrimonio, bonisque domini putatiui separatas rationes habeat, nihil iam Labeoni causæ fuisse existimo, quare is diuersam, & a Trebatii sententia alienam viam ingrederetur. Verum, in hereditate, inquis, voluntas, atque animus desideratur: hæc distinctio Labeonis tenenda est, vt si sciens se liberum esse, sponte adeat, fiat heres: sin putet se seruum, & iussu possessoris quasi parere necesse habens, adeat, non sit heres, coque nulli adquirat hereditatem. Ego vero fateor, aliquid huic rationi speciei inesse, quamuis non peruincat. Habemus namque vel expressam, vel tacitam, vel ex lege ortam voluntatem. Expressam in præfenti causâ non inueniri notum est. Tacita voluntas factio demonstratur. At frustra hic quæritur de tacita voluntate, vbi clare videmus seruum adisse hereditatem iussu alterius, statumque suum iuxta cum ignarissimis

sciuisse. Igitur quid? An Labeo palmam, uti vult, referet. Et non putem. Restat ficta, seu ex lege coorta voluntas. Aequum enim est, ut hæc liberis hominibus bona fide seruientibus succurrat, iisque auxilio sit. Satis ii incommodi sustinuerunt, dum sub seruitutis iugo aliquamdiu innocentes genuerunt, operas præstando, laborando, parendo, iussuque possessoris suscipiendo. Ut damno etiam adficiantur; idque quod testatoris voluntate eis inprimis destinatum est, amittant cum æquitate iuris omnimode pugnat. Quamobrem quid fecerint potius pernidendum est, non quid fenserint. At qui hereditatem, pergis, adierunt, idque iussu domini putatiui; ergo hic potius lucrum referet. Sed cum ille iussus legibus aduersetur, & contrarius sit; ut videlicet liber homo tanquam seruus adquirat alii hereditatem, perinde est, ac si iussus non adfuisset, ac ita b. f. seruiens pro se, & in sui emolumentum hereditatem adquisiuisse iure censetur, ac fingitur. Quo Trebatii responsum, putato, collineasse, quod Collegii Argentoratensis auctor perperam aliorum traxit (p). Quod si quibusdam displiceat fictæ voluntatis vocula; illi rogantur, ut ea ratione nostram responsonem efferant: æquum esse, ut leges ei attribuant hereditatem, qui iussu alterius eam adire nec potuit, nec debuit; atque adeo propter legum clarissimum sermonem vere atque certo adire alterius nomine noluit.

(p) De R. D. A. § LX. Putauit enim Trebatium voluisse, ut bonæ fidei possessor hæres fieret; quia ius sit, cum tamen contrariam sententiam is fuerit amplexus; & ad hominem liberum bona fide seruien-

uientem hereditatem iure reuerti censuerit. Hugo Donellus, vir summus, iidemque Iureconsultus grauissimus, etsi Trebatium confutat; & Labeoni adstipulatur; tamen legis verba rectius aliis exponit, & ad mentem Celsi l. 59. de Hæred. Instit. Trebatii opinionem recenset. Nos vero ad Donelli rationes satis, vt credimus, respondimus. vid. eiusdem *Comment. de Iure Ciuili* L. IX. cap. VI. p. m. 45. add. *Schilt. Exerc. ad ff. XLIV. §. XXXV. seq. p. 71.*

§. XXXII.

Restat subtilis, & plus quam metaphysica controuersia, cui Trebatium l. 3. §. 5. de acquir. vel amitt. post. obscurus his verbis implicauit Paulus: *Ex contrario plures eandem rem in solidum possidere non possunt. Contra naturam quippe est, vt cum ego aliquid teneam, tu quoque id tenere videaris. Sabinus tamen scribit, eum qui precario dederis, & ipsum possidere, & eum, qui precario acceperit. Idem Trebatius probabat existimans posse alium iuste, alium iniuste possidere: duos iniuste, vel duos iuste non posse. quem Labeo reprehendit: quoniam in summa possessionis non multum interest iuste quis, an iniuste possideat. Quod est verius: non magis enim eadem possessio apud duos esse potest, quam vt tu stare videaris in eo loco, in quo ego sto; vel in quo ego sedeo, sedere videaris. Qui minus attente omnia circumspiciunt, putabunt, credo, cruentas hic pugnas cieri; easque finiri non posse, nisi aut Paulo, aut Trebatio plenissima victoria, & absolutissimum decernatur triumphus. Sed deprehendent haud difficulter veritatis studiosi eos, quos nominauimus, ICTOS non tam de rebus grauissimis, quam verbis concertare, illorumque iurgia, atque*

clamores in λογμαχίαν definere. Quare videndum nobis est, quodnam huic morbo remedium sit adferendum. Nam rixa, quæ est de lana caprina ægrotum animum innuit, quo imprimis laborasse videtur Paulus; qui gladios suos hinc inde contra Trebatium, & Sabinianos vibrat; cum tamen ita sint constituti, vt neque hos, neque illum feriant; sed vanis aerem ictibus pulsant, ac magno conatu imaginariæ pugnae speciem præbeant. Quod vt euidentibus signis pateat, notandum est, vculam possessionis duo includere, ac continere, vt putatum, & ius; hoc est, animi intentionem, ac corporalem quamdam apprehensionem. Nam qui facto tantum, & actu corporali nullo domini iure subnixus rem apprehendit, is eam potius detinet, aut etiam interdum sub larua commentitiæ possessionis vsurpat. Iuris auctores eam naturalem possessionem appellant: ac naturalem itidem in iustam, ac iniustam secuerunt (q), quemadmodum civilem possessorem dixerunt iidem, qui iuris dominiique titulo munitus possessionem aut habuit, aut retinuit. Neque enim citra confusionis periculum adfirmari potest, eum qui peregre e. g. proficiscitur, possessione statim videri depulsum, dum alius interea possessionem rei vacuæ iniusta quadam ratione occupat. Quis enim res suas secum semper, vt testudines, poterit circumferre? Inde igitur quæstio est enata, vtrum duo in solidum rem eandem possidere queant, an secus? Paulus cum Labeone negauit; Trebatius, ac cum eo Sabiniani adfirmarunt. Illius rationes, etsi subtiles, tamen speciosæ primo obtutu sunt. Quemadmodum enim fieri vix potest, vt res mea, mihi que propria eodem modo pertineat ad alium, quo pertinet ad

ad me; ita absonum omnino videtur, vt tu teneas, quod ego iam teneo, & corpore inprimis occupatum seruo: eoque pertinet simile, quod a manu rem totam complectente, & pede rem vniuersam occupante, ac premente Paulus desumpsit. Trebatius contra existimauit, id quidem verum esse, si de eodem possessionis genere sermo sit; non autem procedere, si de diuerso quaratur. Quid enim? Annon iuste inquit retineo, quod alius actu corporali præter ius & fas inualit, & iniuste possidere cœpit? Ego vero, & ille alius duo sumus; simulque possidemus; ille naturaliter, ego ciuilitate: ille factio, ego iure: ille corpore, ego animo. Itaque duo, concludebat, in solidum possident, non eodem, sed diuerso possessionis genere. Similiter id de locatore domino, atque conductore non domino adfirmari posset. Quæ cum ita disputarentur, fieri certe non potuit, quin quidam ex nouioribus iuris auctoribus ad Labeonis, & Pauli; quidam ad Trebatii, ac Vlpiani partes inclinarentur. Refert Bachouius (r), ipsum Iasonem Trebatio victas dare manus voluisse, nisi Triboniani & Cæsaris inprimis auctoritas, qua Pauli sententia firmatur, eundem retraxisset. Quod abiecti animi indicium est. Philosophica enim iuris quæstio non tam auctoritatibus, quam rationibus disceptanda est, atque secunda. Igitur confidentius paullo, quid mihi animi sit, proferam, edicamque. Et puto autem Paulum, ac Vlpianum, Trebatium atque Labeonem in speciem potius, quam reapse inter se dissentire. Paulus de factio loquitur; ceteri de iure: hi de retentione consilium iniuere; ille de acquisitione possessionis cogitauit: eaque ratione de cepis vnus, reliqui de aliis disputarunt (s). Quod, vt eluceat,

fa-

faciam. Neque enim sola animi intentione fieri potest, ut possessionem, qua ante carebas, adquires, & indipiscaris: fieri tamen potest, ut sola animi intentione, atque enixa voluntate retineas. Deinde facile concedo eidem ICTo, eum, qui corpore a re, cuius erat dominus, aut etiam detentor, abest, corpore, & facto amplius non possidere; quoniam alienus illud, quod olim occupavit, spatium inuasit, totumque cepit. Sed cum tamen novus hospes eas regiones animo occupare nequeat, quas antiquus possessor mente retinet, nec penitus dimisit, relinquatur sane, hunc civiliiter, & iuris quodam sensu adhuc possidere; illum vero corpore, & facto in re, quam apprehendit, insistere. Exemplum illustris Strykius (t) suppeditat. Nec iuvat, etsi dicas (u); neutrum ergo in solidum possidere, si vnus naturaliter, alter civiliiter rem teneat. Facile enim est ad respondendum. Tenet vnus in solidum naturaliter; alter civiliiter; vnus in solidum rei inhaeret facto; alter iure. Ut ius indiuiduum; ita factum est. At quaeritur, vtrum nec factum a iure, nec ius a facto queat separari. Si potest; Trebatius vicit: sin minus, ostendatur, precor, clarius, quare quod ab aliis lurreconsultis potuit fieri (x) a Trebatio tamen fieri nec debeat, nec possit? Plura non quaero.

(q) Etsi quidam sunt Doctores, qui voculam iustitiae absone atque minus apposite ad possessionem referri contendunt, quod naturalem in mero facto consistere existimant; cui propterea iustitiae aut iniustitiae nomen perperam, quemadmodum quadratio circulo, adiceretur, tamen, ut opinor, noua λογωμαχία est. Nam quos alii detentores, eos nonnulli naturales possessores vocarunt, ut
puta

puta Conductorem, depositarium, commodatarium, vel precarium penes se habentem, qui omnino iuste, quod habent, tenent. Nec concludit, sto, ergo sto, sedeo, ergo fedeo. I Crus enim merito quaerit, vtrum aliquis ius standi aut sedendi habeat?

- (r) Ad Treutlerum Vol. II Disput. XXI. Thef. IV. lit. K. p. 324. *Et hoc etiam, inquit, Iason vidit, qui in d. l. 3. §. 7. b. tit. col. I. expresse scribit, nisi obstaret textus expressus, se potius probaturam sententiam Sabini, & dicturum, quod Paulus male reprehendat Trebatium, qui non eandem specie possessionem sub qualitatibus tantum diuersis, sed diuersas possessionis species in duobus concurrere posse statuerit &c.*
- (f) Eleganter ad nostram sententiam concordatissimus Boeckelmannus Tr. de Actionibus insigni cap. V. §. 2. *An ergo cum Matheo, Wissenbachio, Treutlero aliisque Sabinianos & Proculianos heic (vbi alias sepe) dissensisse dicemus? Sic videtur, si Paulo fides habenda. At rem ipsam penitus examinanti vix persuaderi poterit, viros prudentes, iurisque peritissimos de re tam manifesta ambigere, aut in iure per se certissimo dubitare potuisse. Quid autem manifestius, quid certius esse potest, quam quod tu stare, aut sedere nequeas, quo loco ego sto, sedeoue. Hec est sententia Pauli & Labeonis. Sic illi vocem possessionis pro corporali retentione accipiunt, vt possidere dicatur fundum, qui sedem pedemue in eo fixerit. Hoc vero genus possessionis duobus in solidum competere non posse nec Sabinum, nec Trebatium, nec Vlpianum, nec Pomponium, nec ullum mortalium, cui sanus est sensus, negasse. negaturumue fuisse, credibile est. Et paulo post: Quae omnia facile efficiunt, vt credam Sabinianos*

H

Pro.

Proculianos, aliosque veteres Ictos in re ipsa nec dissensisse, nec dissentire potuisse: & Paulum, Labeonemque (quod neque veteribus, nec modernis insolitum) Sabini sententiam sive non intellexisse, sive perperam explicasse: certe infeliciter impugnasse. Frustra ergo hic alii antinomiam statuunt, alii Ulpianum non probare sententiam Sabini, sed ex hypothese eius disputare: alii quoque Pomponium Sabini opinionem recitare non probare, alii alia comminiscuntur.

- (t) Ilque eiusmodi, ut possessionem animo conservantem interdicto retinendæ possessionis uti posse existimet. Interea, ait T. de I. S. differt. X. cap. IV. n. 54. certa ratione etiam Menochii sententia retineri poterit, si scilicet, ut casum lege 6. ff. d. t. servemus, mercator e nudinis reuersus, ædes suas ab alio occupatas videns, mox iudicem adeat, & se in possessione ædium suarum defendi, alterum vero ut turbatorem expelli petat &c. Non minus apposite laudatus Bachelmannus l.c. p. 8c. Cum possessio quandoque de rei detentione quandoque pro detinendi iure accipiat: quis negauerit duos eandem rem in solidam possidere posse, altero detentionem, altero detinendi ius habente? Atque hoc videtur innuere Ulpianus exemplo, quo proponit alterum iuste, alterum vi aut clam eandem rem possidere. Certe qui possessionem vi, aut clam arripuit, detentionem potius, quam ius detinendi habuit: qui vero iuste possedit, eamque possessionem animo retinuit, altero clam rem detinente ius potius detinendi, quam detentionem habuit. Ius tamen illud detinendi etiam possessio dicitur: & licet quis corpori non incumbat, tamen animo possessionem retinere intelligitur.

(u) Est

- (u) Est hæc *Ioannis Schilteri* obiectio Exercit. ad ff. XLV. §. XLIV.
- (x) Quod si enim *Vlpiano* licuit possessionem in naturalem ac civilem distinguere vti ex l. i. ff. §. 9. de *Vi & vi armata* constat, quare quæso idem non liceat *Trebatio*?

§. XXXIII.

Speciosius videtur, quod *Marcellus* contra *Trebatium* l. i. §. 18. de aqua quotidiana defendit, quamquam non peruincat. *Trebatius*: cum amplior numerus pecoris ad aquam appelletur, quam debet appellari, posse uniuersum pecus impune prohiberi, quia iunctum pecus ei pecori, cui appulsus debeat, totum corrumpat pecoris appulsam. *Marcellus* autem ait, si quis ius habens pecoris ad aquam appellendi, plura pecora appulerit, non in omnibus pecoribus eum prohibendum: quod est verum, quia pecora separari possunt. Si leg. ii. ff. quemadm. seru. amitt. cum præfente componamus; videbimus, *Marcellum* statuere, non tam seruitutem amitti si plus, quam si aliud agatur, nec seruitute per modum præscriptum accipiens utatur. At, inquit *Huberus*, ad h. t. si plus oneris, quam dictum erat, dominans vexerit, vel itinere latiori sit usus, aut plura iumenta egerit, & similia aliud potius, quam plus egisse videtur; plane ad mentem *Marcelli* qui subtilis huiusmodi distinctionis auctor est. Verum tamen si recte perpendatur, opinio *Trebatii* maiori verisimilitudinis specie collucet. Nam qui XX. pecora appellit ad aquam, cum possit decem appellere iure, meo sane iudicio aliud agit: plus enim illud pacti legi contrarium aliud est. Viginti a decem maxime distant.

H 2

amit-

amittit qui certo genere vehiculi vti debuit, & maiori v-
 fus est (y). Nec penetrat pecora posse separari; pos-
 set enim aliud quoque vehiculigenus adhiberi: & tamen
 Marcellus concedit, seruitutem amitti. Cur sic diuer-
 se? Vniuersum pecus prohiberi non vult. Eccur? quia
 non aliud, sed plus fecit. Nimis profecto captiose, ac
 subtiliter. Sed demus tamen Marcello, quod vult: quis
 nouit, vtrum Trebatius dissentiat. Optarem, vt non
 interrupta huius sententia posset legi. Quid si dixerim,
 Trebatium voluisse, vt integrum pecus prohibeatur,
 donec separet ipse dominans? Sin hoc displiceat, repe-
 to, plus, & aliud (z) coincidere.

- (y) L. II. ff. *quem. seruit. amit.* quamuis sint nonnulli
 qui aliter explicant. Adde *legem* 13. tit. eodem, vbi
 is qui alia aqua vsus est; quam de qua in seruitu-
 te actum fuit, seruitutem dicitur amittere.
- (z) Est enim aliud, si diuersum genere pecus appellas;
 est aliud, si plura. Nec obest, quamuis dicas, a-
 mitti seruitutem; quod is, qui aliud facit, ea non
 vteretur. Non vsus autem in causa esse, quare
 ius seruitutis periret. Facile enim rehero: ne-
 que hunc constituta seruitute vti videri; qui pe-
 corum numerum contra fidem datam auget, &
 præscriptæ quantitatis fines excedit, illumque
 τρέπον εἶπὸν, vt Theophilus loquitur, plane ne-
 gligit. Sane, qui alia aqua, quam de qua in serui-
 tute actum est, vsus fuerit, seruitutis commo-
 dum amittit, quamuis aqua vtatur. Et qui viginti
 vero pecora appellit; cum debeat decem, peco-
 ribus quidem vtitur, sed aliis: sed modo non con-
 cesso, itemque nouo; quam qui a contrahentibus
 fuit signatus. Vnde colligas, eum, qui sic vti-
 tur,

tur, reapse non uti, quidquid etiam spinarum ne-
ctat cerebrosus Marcellus.

§. XXXIV.

Interea permittam Trebatium l. 22. §. 3. ff. quod vi aut
clam quadantenus a Labeone superari: præceptorem a di-
scipulo. *Si sterco per fundum meum tuleris, cum id te fa-
cere vetuissem: quamquam nihil damni feceris mihi, nec
fundi mei faciem mutaueris: tamen teneri te quod vi, aut
clam Trebatius ait. Labeo contra: ne etiam is, qui dun-
taxat iter per fundum meum fecerit, aut auem egerit, ve-
natusue fuerit sine ullo opere, hoc interdicto teneatur. No-
tante Vincenti Labeoni particulam quadantenus adie-
ci. Nam si vocabulum faciendi generaliter capiamus,
vbi est eius, cum simpliciter ponitur significatio, ni-
hil in hac causa amplius foret querendum, quam quid
esset vi factum, quid clam. Et adeo late vim dictæ
vocis Testa extendit, vt omne omnino contineat,
quod sit, aut factum est; siue adsit opus, & in sensus,
atque oculos incurrat, siue non: siue in solo, siue in re
mobili, siue nociturum fuerit, siue secus; dummodo
vi factum fuerit, aut clam. Quod illum, credo, permouit,
vt hoc interdicto eum etiam teneri existimaret, qui
simum tulit, aut iuit, egitque per fundum alienum; qui-
que ibidem prohibente domino venatus est. Sed rectius,
fateor, sequioris æui Icti ratiocinati sunt; paulloque pro-
pius ad veritatem Labeo accessit. Iubetur enim hoc in-
terdicto aliquid restitui. Quid vero restitues, quæso, vbi
nihil operis eminet: nihil damni emergit; nihil detri-
menti elucet? Bene igitur ex fine interdicti verbum,
quod generis erat, ad speciem restitutioni conuenien-*

tem reuocatum est, vt eiusdem sententia apertius constaret. Aliud proinde foret, si quis aceruum stercoris supra agrum pinguem deiecisset, solumque vitium intulisset; vt & si quis lolium, vel auenam in alienam segetem sparsisset ad eam inquinandam. Hic aliquid sane superesset, quod tollendum non tantum; sed etiam quod in pristinum statum in re soli restituendum. Neque enim est satis, facta esse, quæ mutant faciem & priorem statum rei. Etiam locus ad causam huius interdicti pertinet, vt fiant ista in solo. Tria autem sunt, quæ soli esse intelliguntur; vtpote, solum ipsum, tum superficies id est res omnis, quæ supra soli faciem eminens solo cohæret, vt ædificia, arbores: postremo & locus cæli vacuus, qui solo imminet. Quæ vniuersa itemque singula exemplis illustrat consultorum disertissimus Donellus, cuius Commentarii de Iure Ciuili plus boni, Schilteri iudicio, continent, quam centum aliorum volumina, in quorum aruis non nisi quidam Donelli riuuli inueniuntur, ac obseruantur. Confer itaque Lib. XV. cap. XXXV. p. 809. seq.

§. XXXV.

Restat adhuc vulgaris, sed spinosa tamen in speciem quæstio, quam Ulpianus leg. 21. princ. de furt. hisce verbis proposuit. *An is qui ex aceruo frumenti modium sustulit, totius rei furtum faciat, an vero eius tantum, quod abstulit? Offilius totius acerui furem esse putat: nam & qui aurem alicuius tetigit, inquit Trebatius, totum eum videri tetigisse. proinde & qui dolium aperuit, & inde parum vini abstulit: non tantum eius, quod abstulit, verum totius videtur fur esse. Sed verum est in tantum eos furti actione teneri,*

neri, quantum abstulerunt. Nam & si quis armarium, quod tollere non poterat, aperuerit, & omnes res, quæ in eo erant, contrectauerit, atque ita discesserit, deinde reuersus, vnam ex his abstulerit, & antequam se reciperet, quo destinauerat, deprehensus fuerit: eiusdem rei & manifestus, & nec manifestus fur erit. Sed & qui segetem luce secat, & contrectat, eius quod secat manifestus, & nec manifestus fur est. Torquet se ad hanc legem Antonius Matthæi (a) Ictus alias non indoctus, & Paulum & Vlpianum perplexè existimat loqui, pariter ac Trebatium nostrum, qui pro Ofilii sententia firmanda ab eodem Vlpiano adducitur. Sed non est, fateor, necesse, vt tanti fluctus excitentur, & implicata Ictorum repugnantia statuatur. Putauit enim Ofilius (b), qui disciplinæ ex porticu fauebat, peccata inter se esse paria; adeoque parum interessè, vtrum quis totum aceruum, an ex illo frumenti modium abstulerit. Eodem Trebatius inclinauerat, cum adhuc Zenonis placita sectaretur, nondumque Epicuri hortulos amaret, quod ex simili ab contrectatione auris desunito satis liquet. Sed iam quærebatur, vtrum ratione totius acerui actio furti; quid? quod condictio furtiua locum habeat; an ratione partium tantum, quæ ex patrimonio nostro iniuste sunt decerptæ. Et ait Vlpianus: *Sed verum est, in tantum eum actione furti teneri, quantum abstulit.* Recte. Nam aliter Icti, aliter Philosophi iudicant. Ratio dubitandi ex Stoica, quam Ofilius, atque Testa olim professi sunt, Philosophia permanuit. Sed fat scio, eosdem Ictos ab Vlpiano nequaquam dissonos; nec Vlpianum etiam sibi vsquam (c) contrarium apparere. Nam si rem ad Stoicæ (d) sapientiæ normam, atque amussim suspendas, verum est, fraudulentam contrectationem

tionem non solum adesse, si multum, verum etiam si parum, atque exiguum quidpiam abstuleris. Hi Philosophi ad animum respiciebant, qui ne latum quidem unguem a lege aberrare debebat. In foro autem secus est. Ibi de restitutione illius, quod est ablatum, quaritur; aut etiam de pœna furti, quæ secundum id, quod abest ex patrimonio, determinatur. Igitur nequaquam Vlpianus a seipso dissidet, nec etiam ab Ofilio, atque Trebatio. Semper enim distinguendum est inter furtum, & actionem furti; inter furtum, & conditionem furtivam. Qui partem abstulit, is philosophice totius rei, quam semel contrectavit, fur esse censetur; non autem iuris quodam sensu, ubi ad ablatum merito respicimus. Quod quidem aperte in ead. leg. §. ult. ab Vlpiano proditum est: *Quamvis autem, inquit, earum quoque rerum, quas quis non abstulit, furti teneantur; (sensu nempe philosophico) attamen condici ei non potest; idcirco quia condici ea res. (in foro) que ablata est, potest.* Atque ita quidem non immerito miramur, aliquid *ἀντινομίας* ab iuris auctoribus, quamvis peritissimis, hoc loco fuisse repertum: cum tamen plana sint omnia; clara, atque perspicua. Sed fecit historiæ philosophorum inscitia; & *ἁμαρτία* cum praxi confusio, ut secum Vlpianus pariter, & cum aliis ICTis committeretur.

- (a) Verba Matthæi Tr. de Criminibus ad Lib. XLVII. ff. de Furtis. Cap. I. n. 3. hæc sunt: *Ille autem questio licet vulgaris, tamen difficilis est, si quis ex acervo frumenti modium, vel ex armario cella, a-potheca, involucro res aliquas abstulerit, virum totius fur sit, an vero eius tantum, quod abstulit? De qua questione Vlpianus & Paulus in l. XXI.*

& XXII. D. b. t. ita perplexè differunt, ut exclamare cum Poeta possis:

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo.

Quae verba postrema a Wissenbachio quoque sunt adducta.

- (b) Aulus Ofilius Trebatio æqualis fuit, Augusto familiarissimus, nec Ciceroni etiam incognitus, quippe quem re pecuniaria ab eo adiutum ex Epist. xxiv. Lib. xvi. conuicimus: nisi quidem Ofilius de quo ep. XXI. Lib. VII. aliquid inuenitur ab hoc Ofilio profus diuersus sit. Nonnemo hunc Ofilium cum Ofello apud Horatium Sat. II. Lib. II. confudit: qui tamen rusticus fuit, cuius agri diuisione triumvirali Veterano cuidam Umbreno assignati fuerunt.
- (c) Scripsit equidem Iacobus Wissenbachius Disp. XXIX. Tit. de Furt. §. IX. Vlpianum in d. L. 21. sibi vix constare, quod §. 8. distinguat, vtrum totum fur auferre potuerit, nec ne; eumque putare, si totum auferre nequiverit, partis tantum nomine, quam abstulit, teneri; si vero totum potuerit tollere, nec tamen illud, sed partem asportauerit, totius nomine conueniri posse. At vereor, ne Vlpiano tribuatur opinio, de qua ne quidem per somnum cogitauit. Neque enim illa Vlpiani, sed Sabini sententia est, quam refert, atque recenset: tantum abest, ut probet Domitius. Ipse *Strykius* ICtus summus T. de I. S. Dissert. VII. Cap. III. §. 23. hic nodos agnoscit, quos soluere conabimur. Tota namque difficultas in vocula *dicimus* latitare videtur. Pro qua legas, si placet, *dicamus*; & hic sensus emerget profus euidentis atque planus. *Quid? si totum vas tollere potuerit, dicamus ne eum totius esse furem, licet soluerit, ut singulas vel quasdam tolleret? & ita Sabinus ait.* Ex quo elucet, Vlpianum alterius ICti, hoc est, Maslurii Sabini opinionem referre. Quo etiam

etiam Antonius Matthæi l. cit. tandem inclinatur
 quanquam nihil in textu mutauerit. Nec terretur
 cum ais; nimis violenter secari hunc nodum. Quæ
 enim violentia est; si mutetur literula? nisi quidem
 existimes, solum Iuris ciuilis corpus librorum
 incuria singulari fato nusquam apparere corrup-
 tum; etiam si libri antiqui vniuersi itemque singuli
 huic morbo, ac vitio alias sint subiecti. Tu ipse iu-
 dices, vtrum satius sit, ita explicare Vlpianum ut se-
 cum pugnet, fluctuetque, an vero, ut limpide clareque
 eiusdem sententia fluat? Credo Te posterius esse
 approbaturum, ut nos facimus atque demonstramus.

(d) Exprimit Horatius illud ex porticu Paradoxon Lib.
 I. Epist. XVII. v. 55. seq.

*Nam de mille fabæ modis cum sarripis vnum,
 Dumnum est, non facinus mihi pacto lenius isto.*
 quanquam quid reuera senserit de hoc dogmate ex-
 plicatius tradiderit Sat. III. L. I. v. 95.

*Queis paria esse fere placuit peccata, laborant,
 Cum ventum ad verum est: sensus moresque re-
 pugnant*

Atque ipsa utilitas iusti prope mater & æqui.
 ac paullo post v. 115. seq.

*Nec vincet ratio hoc: tantundem ut peccet, idemque
 Qui teneros caules alieni fregerit horti*

Et qui nocturnus diuim sacra legerit.

Atque hanc causam fuisse Rappoltus Comment. ad
 hanc satyram p. 79. ostendit, quare Epicurus stoicis
 semper contrarius illi paradoxo apud Laërt. Lib. X.
 suum dogma ἀναρτήματα ἀνίστα εἶναι opposuerit.

§ XXXVI.

Atque hæc quidem sunt, quæ Trebatius potissimum
 fuere obiecta; sed, ut puto, satis etiam dispulsa, atque con-
 futata. Penes lectorem nunc sit iudicium, vtrum tali igno-
 mi-

minia reperiatur dignus, qualem ab *Heinsio*, eiusque asseclis præter meritum tulit. In plurimis certe accuratius, quam ceteri iuris interpretes, rationes suas subduxit, inque paucis lapsus est. Et labi autem, & errare humanum videtur. Hinc nimis seuera *Vincentii Grauinae* (e) censura est, qui ob hoc solum in definiendo præcipitem appellauit, & ingenio magis, quam iudicio valere dixit, quod in ea quaestione: possentne de furto ante aditam hereditatem commissio heres agere, neminem adfensisse responderit; eum tamen *Cicero* (f) *Brutum*, *Manlium*, & *Sextum Aelium* auctores produxerit. Quid enim est hoc, si non nimis acris ac vehementis ingenii indicium est? Omnes enim omnium *ICtorum* opiniones in numero habere difficile est. Forte *Trebatius* quasdam tenuit, atque cognouit, quas ignorauit *Tullius* (g) Interea optamus denuo, vt libelli, quos exarauit *Testa*, ad posteros forent transmissi. Forte maiora defensionis præsidia inde possent desumi. Nam etsi eius opera (h), sicuti *Pomponius* testatur, tanto ardore non sunt lectitata, quanto aliorum, quod illo facundia (i) spiritu destituerentur; non est tamen dubitandum, quin nos ea diligentissime simus peruestigaturi, qui non tam verborum cortices, atque nitorem, quam rerum nucleos, pulcherrimamque substantiam in huiusmodi litterarum monumentis esse, scimus, quaerenda.

(e) T. de ortu & progressu Juris Ciuilis p. 102.

(f) Lib. VII. Epist. XXII.

(g) Et quis quæso iudicii defectum attribueret illi, qui omnes *ICtorum* opiniones animo non comprehendat? Potius memoria hoc vitium foret. Sed illud adscribere *Trebatius Cicero* vetuit.

(h) Libros certe multos de iure Ciuili composuit, & de Religionibus nouem.

(i) Existimauit quidam apud *Ammianum Marcellinum* lib. XXX. cap. IV. *Trebatium loqui* sonare factores loqui; quod tamen falsum est. Neque enim *Marcellinus* de eloquentia *Trebatii* atque *Cascellii* aliquid sane memorauit; verum de illis potius, qui veteres leges recoquunt, & ad *Trebatium* vsque atque *Cascellium* ascendunt.

CORRIGENDA.

P. 3. lin. 9. leg. stultitiæ. p. 4. lin. 22. 1. Epistola. ibid. lin. vicim. 1. E-
pist. VIII. p. 7. lin. 4. 1. Lib. VII. p. 10. lin. 16. 1. nonnullis. ibid. lin. vlt. 1. scis
pto / seu. p. 11. lin. 22. 1. pertimefcas. p. 13. lin. 1. 1. pro *ridicula vero*, quem-
modum Lib. II. Cap. LIV. Ciceronis de oratore, quod de ridiculis agit, atque
falsè dictis. p. 17. lin. 7. 1. insinuauit pro *infirmauit*. ibid. lin. 10. 1. *Νοξαυος*.
ibid. lin. 25. 1. Venusinæ. p. 18. lin. 5. 1. occurrunt. p. 46. lin. 23. 1. Nec hyc-
mali. p. 59. lege plus potius, quam aliud.

ULB Halle

3

003 486 338

5b

7A-102

Inches
Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

CRITICO-IVRIDICVM
QVO

EBATIVS

CTVS AB IN-
VETERVM QVAM
VM AVCTORVM
ERATVR

VCTORE
HIERONYMO
INGIO I.V.D.

QVOD EST IN DVCATV
CONSILIARIO REGIQ
AC ANTIQVITATVM
ORE ORDINARIO

AGDEBVRGICAE
HENCKELIVS ACAD. TYP.
1800

